

COMMUNICATIE

Tijdschrift voor Massamedia en Cultuur

lar

5366

EMERITI IN DE COMMUNICATIEWETENSCHAP :

J.M. PETERS : DE AFBEELDING EN HET AFGEBEELDE

F. VAN ISACKER : DE SCHEIDING DER MACHTEN
OP DE HELLING ?

EINDVERHANDELINGEN OVER COMMUNICATIE • KRONIEK
VAN DE MEDIAWERELD • BOEKEN EN TIJDSCHRIFTEN OVER
COMMUNICATIE

CENTRUM VOOR COMMUNICATIEWETENSCHAPPEN

E. VAN EVENSTRAAT 2A

3000 LEUVEN

JAARGANG 15

NR 4

WINTER 1985-86

COMMUNICATIE

Driemaandelijks tijdschrift
voor massamedia
en cultuur.
Een uitgave van het
Centrum voor Communi-
catiewetenschappen,
E. van Evenstraat 2 A
B - 3000 Leuven.
Verschijnt 4 x per jaar.

15de jaargang nr. 4
WINTER 1985-86

Hoofdredacteur: W. Van der biesen
Redactiesecretariaat: A. Hendriks
Administratie: A. Willems, J. Creyns
Lay-out: G. De Meyer

Redactie: G. De Meyer, G. Fauconnier, A. Hendriks,
W. Hesling, W. Van der biesen, L. Van Poecke.

Abonnementen: De abonnementsprijs bedraagt 400 BF voor een jaargang (4 nummers). De prijs voor losse nummers is 150 BF. Betaling kan geschieden op rekening nr. 431-0370171-86 van het Centrum voor Communicatiewetenschappen, K.U.Leuven, E. Van Evenstraat 2A, B-3000 Leuven.

Abonnees *in Nederland* schrijven fl. 25,- over op (Rabobank-Nederland) rekeningnr. 10.38.86.737 van Communicatie, E. Van Evenstraat 2 A, B-3000 Leuven. Losse nummers kosten fl. 10,-.

Voor betaling vanuit *andere landen* gelieve men gebruik te maken van zijn Postgirorekening of een Internationaal Postmandaat.

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij men een maand vóór het einde van de jaargang opzegt.

Alle briefwisseling i.v.m. redactie, administratie, boeken ter recensie, advertenties enz., gelieve men te richten aan COMMUNICATIE, Centrum voor Communicatiewetenschappen, E. van Evenstraat 2A, B-3000 Leuven, tel. 016-22.10.70.

Advertentietarief wordt op aanvraag toegezonden.

Getekende artikels verbinden alleen de schrijvers.

Inhoud Jg. 15, nr. 4

- 1 **Emeriti in de communicatiewetenschap**
- 2 **De afbeelding en het afgebeelde: afstandelijke notities bij een fascinerende bezigheid** - J.M. Peters
- 10 **De scheiding der machten op de helling?** - F. Van Isacker
- 16 **Lijst eindverhandelingen van de drie Vlaamse universitaire centra voor communicatiewetenschappen, R.U.Gent, V.U.Brussel, K.U.Leuven, academiejaar 1982-1983 en 1984-1985**
- 25 **Feiten en meningen uit de mediawereld** - Kris Vanstappen, Wim Van der biesen, Luc Dujourie
- 28 **Uit de tijdschriften**
- 30 **Uit de literatuur**

Verantwoordelijke uitgever:
L. Boone, Brugstraat 146,
3030 Leuven-Heverlee.

emeriti in de communicatiewetenschap

Twee hoogleraren in de communicatiewetenschap, Prof. J.M. Peters (K.U.Leuven) en Prof. F. Van Isacker (R.U.Gent) gaven op respectievelijk 25 en 29 oktober 1985 hun laatste les. De tekst van beide afscheidscolleges werd in extenso in dit nummer opgenomen.

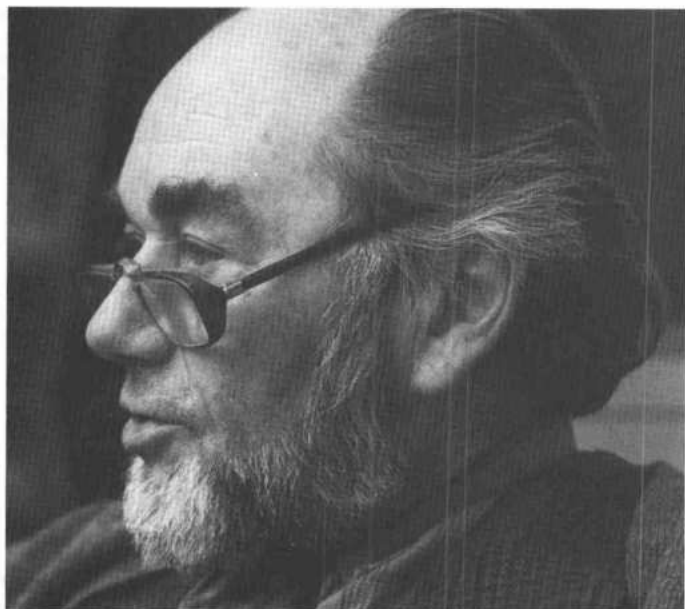
Prof. J.M. Peters

Jan Marie Peters (Venlo, 8 november 1920) promoveerde in 1950 aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen tot doctor in de Letteren en Wijsbegeerte met het eerste Nederlands-talige proefschrift over film.

In 1957 werd hij directeur van de Stichting Nederlands Film-instituut en richtte hij, in samenwerking met de Nederlandse Bioscoopbond, de Nederlandse Filmakademie in Amsterdam op waarvan hij de eerste directeur werd. In hetzelfde jaar 1957 werd hij als privaat-docent Filmkunde toegelaten aan de Universiteit van Amsterdam.

In 1963 werd hij part-time lector aan de K.U. Leuven, vervolgens in 1966 geassocieerd docent, in 1967 hoogleraar en in 1968 gewoon hoogleraar. Tot 1982 was hij, eerst als docent, buitengewoon lector en vervolgens als buitengewoon hoogleraar, verbonden aan de Universiteit van Amsterdam.

Zijn talrijke publikaties op het gebied van de theorie van de audiovisuele communicatie handelen o.m. over onderwerpen als de semiotiek van het beeld, filmesthetica, film en opvoeding, de retoriek van het beeld, film en toneel, film en literatuur.

Prof. F. Van Isacker

Frans Van Isacker (Mechelen, 4 februari 1920) is doctor in de rechten (K.U.L., 1945), licentiaat in de notariële wetenschappen (1952), en doctoreert in de rechtsgeleerdheid met het proefschrift "De morele rechten van de auteur" (Universiteit van Amsterdam, 1961).

Vanaf 1947 is F. Van Isacker advocaat aan de balie te Mechelen, daarna te Brussel en vervolgens te Antwerpen. Sedert 1978 is hij opnieuw verbonden aan de balie te Mechelen.

Sinds 1963 is F. Van Isacker achtereenvolgens docent, hoogleraar en gewoon hoogleraar (1981, Seminarie voor Mediarecht) aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de R.U.G., waar hij vakken doceert inzake auteursrecht, persrecht-mediarecht en journalistieke deontologie.

Naast talrijke rechtskundige werken (monografieën en artikels) inzake auteurs- en mediarecht, publiceert F. Van Isacker ook literaire werken (romans, kortverhalen, monologen, toneelstuk). "De wereld verandert" (1948), "De reis naar Ispahan" (1961) en "Bruidegom van mijn ziel" (1967) behoren tot de meest bekende werken uit zijn literaire oeuvre.

de afbeelding en het afgebeelde: afstandelijke notities bij een fascinerende bezigheid

j.m. peters

Bijna veertig jaar lang heb ik geprobeerd anderen begrip en waardering bij te brengen voor de filmkunst; als leraar Nederlands eerst, die bij vele van zijn leerlingen — helaas misschien — een grotere interesse aantrof voor de eigentijdse film dan voor de vaderlandse letterkunde; later als organisator van talloze filmcursussen voor allerlei culturele verenigingen; vervolgens als directeur van het Nederlands Filminstituut en de Nederlandse Filmacademie in Amsterdam; en niet in de laatste plaats zesentwintig jaar lang in mijn colleges aan de Universiteit van Amsterdam en tweeëntwintig jaar aan de K.U.Leuven. Ik heb mij, vooral in de laatste tijd, vaak afgevraagd wat mij daarbij bezielde heeft. Als ik dan zo nodig anderen wilde bekeren, waarom dan niet tot de literatuur of de toneelkunst, waarvoor ik tenminste een universitair diploma had behaald? Moet ik, om de oorzaak op te sporen van mijn preoccupatie met de film, teruggaan naar mijn vroegste filmervaringen en de trauma's van mijn jeugdijaren?

De eerste film die ik ooit gezien heb ging, als mijn geheugen mij niet bedriegt, over de H. Theresia van Lisieux. Ik moet toen ongeveer zeven jaar oud zijn geweest en herinner mij nog dat de film vertoond werd in een verenigingszaal in mijn geboorteplaats Venlo, waar wij later op zondagmiddagen vele afleveringen van de toen populaire Amerikaanse kinderfilmserie "Our Gang" te zien kregen. Links en rechts van het toneel, waarop tijdens filmvoorstellingen een projectiescherm was geplaatst, hingen de borst-

beelden van de beide 'sociale' Pausen: Leo XIII en Pius XI. De namen van hun encyclieken stonden er in gouden letters onder, maar jarenlang heb ik gedacht dat de ene Rerum Novarum heette en de andere Quadragesimo Anno. Laatstgenoemde had de held uit een populaire film kunnen zijn: "Quadragesimo, de gebochelde van de Notre Dame", maar die film had ik toen nog niet gezien. Van de genoemde film over het leven van de H. Theresia herinner ik mij alleen nog maar de beginbeelden: een man en een vrouw, die beiden vergeefs hebben geprobeerd in een klooster in te treden (twee verschillende natuurlijk), ontmoeten elkaar op de terugweg en worden enige tijd later de ouders van de heilige Theresia. Meer weet ik er echt niet meer van. Het valt dus te betwijfelen of deze vroege religieuze filmervaring de eerste stoot heeft gegeven tot mijn latere hooglerarschap aan de Katholieke Universiteit te Leuven.

Ook mijn belevenissen in de bioscoop op wat rijpere leeftijd zullen mij wel niet de liefde voor de film en de filmstudie hebben bijgebracht. Van de voor het merendeel nog stomme films die ik in mijn lagere-schooljaren heb gezien, herinner ik mij vooral dat het er altijd in regende. Pas veel later heb ik begrepen dat dit niet zozeer samenhang met de trieste thematiek van de betreffende films — de 'film noir' is van meer recente datum — als wel met de slechte toestand van de vertoonde copieën.

Op de middelbare school, het gymnasium van de paters Augustijnen te Venlo, kreeg ik de eerste specimina van echte

filmkunst te zien, daaronder soms ook zeer realistische of wat in die tijd daarvoor doorging. De pater die de projector bediende wist echter precies waar de scène begon met de hijgende en bovendien volumineuze boezem van de jonge vrouw die eenzaam smachtend was achtergebleven toen haar man om ik weet niet wat voor reden door de politie was opgehaald. Hij hield dus tijdig zijn hand voor de lens. Maar omdat hij niet precies wist waar de scène eindigde, spreidde hij af en toe zijn vingers om op het scherm in een flits te kunnen zien of het hijgen nog niet gedaan was. Ik ben er niet zeker van of hier de uitdrukking 'iets door de vingers zien' vandaan komt, maar het was ongetwijfeld het eerste Brechtiaanse vervreemdingsmiddel dat ik heb leren kennen.

Overigens mochten wij van school niet naar de bioscoop. Alleen bezoeken aan de Cineac waren toegelaten, maar daar kreeg je behalve een leerzame en dus vervelende documentaire alleen het Nederlandse filmjournaal en het fox Movie-tone-wereldnieuws te zien. Gelukkig zagen wij in speciale voorstellingen toch wel de 'toppers' van die tijd: "Modern Times" van Chaplin, "La grande illusion" van Renoir (waarvoor wij zelfs helemaal naar Roermond fietsten) en Duviviers "Carnet de bal". En stiekem gingen wij toch naar de bioscoop om er "Top Hat" met Fred Astaire, "Der Kongress tanzt" met Lillian Harvey, een aantal films met Greta Garbo en "Mädchen in Uniform" van Leontine Sagan te zien. Terzelfdertijd spraken wij in de debatclub op school, als intellectuelen in de dop en

verwoede amateur-toneelspelers, met een zeker *dédain* over de filmkunst, die toch niet opkon tegen het toneel waar de acteur niet de ondergeschikte was van de regisseur maar zelfstandig een artistieke prestatie leverde, wat naar het oordeel der toenmalige filmcritici in de filmkunst geenszins het geval was.

Toch zat ik, toen ik na mijn eindexamen gymnasium in Nijmegen Nederlands was gaan studeren, menige collegevrije middag in de bioscoop. Mijn weg naar Damascus liep echter van een bioscoop op de Venlose Grote Markt naar mijn ouderlijk huis. Ik had die avond een oorlogsfilm gezien, waarvan ik de titel vergeten ben, maar die een zó diepe indruk op mij had gemaakt en mij zó had overtuigd van de geweldige macht die van de film kon uitgaan, dat ik mij diezelfde avond nog voornam mij in mijn verdere leven hoe dan ook met film te gaan bezighouden. Wij zaten toen al midden in de Tweede Wereldoorlog, zodat er vooralsnog weinig van dit vaste voornemen kon worden uitgevoerd.

Ik zal U niet vermoeien met een verslag van mijn pogingen om via het schrijven van een doctoraalscriptie over 'film en literatuur', een eerste schuchtere publikatie (in het tijdschrift "Streven"), mijn dissertatie over 'De taal van de film', een poging tot scenario (dat, ware het ooit verfilmd, mij met één klap tot een tweede Cecil B. de Mille had gepromoveerd) en zelfs de regie van een gedramatiseerde documentaire (over 'de prins onzer dichters, Joost van den Vondel') contact te krijgen met de filmwereld. Veel meer dan het voorzitterschap van de katholieke filmkeuring zat er voorlopig niet in, maar dat ik door die functie gratis zo'n 300 films per jaar kon zien, was mooi meegenomen. Een kortstondige functie van directeur van een stichting die aan productie en distributie van didaktische films deed, bond mij teveel aan mijn schrijfbureau waar ik liever achter de montagetafel zat. Ik begon toen maar met het geven van voordrachten en lessen over film. Wie driemaal mislukt wordt leraar, nietwaar? Waarschijnlijk was ikzelf de enige die veel opstak van de cursussen die ik vanaf 1950 overal in den lande organiseerde. En van de honderden lessen die ik vanaf 1958 gaf aan de toen, op mijn eigen initiatief opgerichte Filmacademie te Amsterdam, zal ikzelf ook wel het meest geprofiteerd hebben.

Inmiddels was ik aan de Universiteit van Amsterdam toegelaten als privaat-

docent in een vóór die tijd nog niet bestaand vak: filmkunde. En in 1963 nodigde wijlen professor De Volder mij uit om naar Leuven te komen, waar ik vanaf 1967 full-time de kans kreeg een plaats in de academische wereld te veroveren voor de bestudering van de film en aanverwante zaken op het gebied van de audiovisuele communicatie.

En daar sta je dan. Van Venlo tot Loven dus. (Dat zou een mooi grafschrift geweest zijn, als ik niet een paar jaar geleden al naar Antwerpen was verhuisd.) Het is moeilijk aan een buitenstaander duidelijk te maken met wat voor aangelegenheden ik mij hier, in Leuven, in de voorbije tweeëntwintig jaar onledig heb gehouden. Laat ik het zó proberen uit te leggen:

Ik ben met het beeld omgegaan zoals een filoloog omgaat met het woord. De filoloog houdt het bij het woord, omdat het specifieke van het mens-zijn in de taal tot uitdrukking komt, omdat het woord het voornaamste mentale gereedschap is tot mens-wording en tot communicatie met de ander. Hij houdt er eveneens van om zijn uitdrukkingsrijkdom, zijn poëtische potenties en zijn overtuigingskracht. Die liefde drijft hem tot de bestudering van zijn interne systematiek, zijn geschiedenis, zijn veeltalige verschijningsvormen en van de betekenis, structuur, schoonheid en werking van de produkten die ermee worden voortgebracht.

De grammatica, de poëtica en de rhetorica vormen van oudsher de voornaamste deelgebieden van zijn discipline: de grammatica als de leer van de regels voor het taalgebruik, de poëtica als de studie van de belletrise, de rhetorica als de leer en de kunst van het doelgerichte en effectieve spreken en schrijven. En voeg daar nog maar de logica aan toe als we die opvatten in de zin van het semiotisch onderzoek naar de wijze waarop de taal ons denken bestuurt en omgekeerd. Vervangt men nu het woord, als het object van deze vier deel-disciplines, door het beeld, dan heeft men zo ongeveer het programma voor zich van een *beeldkunde* zoals ik die al vele jaren probeer te beoefenen. Het beeld is in mijn opvatting, na en naast het woord, het tweede specifiek menselijke geestesgereedschap en geestesprodukt. Vanaf de primitiefste creaties van de beeldende kunst in de grotten van Altamira, maar vooral — en in een nog altijd toenemende omvang — sinds de komst van de fo-

tografie, de film en de televisie (d.w.z. sinds het op mechanische wijze kon worden voortgebracht) heeft het beeld de betekenis gehad van een hulpmiddel te zijn voor de eigen verbeelding en een toegang tot de wereld voorbij onze eigen horizon en tot het verbeeldingsleven van anderen.

Over dat beeld, in het bijzonder over het filmbeeld, wil ik het vandaag met U hebben. Niet om U een overzicht te geven van dat zojuist voorgestelde programma; ook niet om het beeld te gaan vergelijken met het woord — wat na deze inleidende beschouwing misschien voor de hand zou liggen — maar, veel algemener, om een antwoord te zoeken op de vraag: wat is dat eigenlijk voor een soort bezigheid, kijken naar een film? De inhoudelijke kant van de film, de verhalen die in films verteld en vertoond worden, laat ik hierbij buiten beschouwing. Ik wil mij concentreren op het specifieke van het filmische beeld. De vraag dáárnaar gaat vooraf aan die naar de wijze waarop het grammaticaal, poëtisch, retorisch en semiotisch functioneert.

De afbeelding en het afgebeelde

Een filmbeeld wordt gemaakt door een camera, d.i. een toestel dat werkt als een spiegel met een geheugen, dus als een optisch instrument dat elk visueel waarneembaar object tamelijk natuurgetrouw kan representeren, maar vooral ook een apparaat dat de menselijke blik nabootst. In de beelden die de camera maakt, zijn niet alleen de verfilmde objecten afgebeeld maar zit ook de blik verdisconteerd waarmee het oog van de camera ze heeft bekeken. Die blik lijkt van die objecten los te staan, zoals onze eigen blik losstaat van de dingen in ons gezichtsveld. En zoals wijzelf verschillende blikken na elkaar kunnen werpen op hetzelfde object (vanuit de verte, van dichtbij, van opzij, van bovenaf) of onze blik achtereenvolgens op verschillende objecten kunnen richten, zo kan ook het camera-oog successievelijk verschillende afbeeldingen maken van hetzelfde object of gelijksoortige afbeeldingen van verschillende objecten.

Wij hebben bij een filmbeeld of een filmbeeldenreeks dus eigenlijk met twee dingen te doen: er is de camerablik en er is het daarmee bekeken object. Die camerablik bestaat uit en wordt bepaald door de aard van de lens waarvan de camera is voorzien, de positie van de camera ten

opzichte van het op te nemen object, het door dit object gereflecteerde licht voor zover dit door de lens wordt binnengelaten, de licht- en kleurgevoeligheid van het negatief-materiaal en de snelheid waarmee dit in de camera wordt getransporteerd. Ook de aaneenvoeging van afzonderlijke beelden tot beeldenreeksen en de opsplitsing van de handelingseenheid in twee of meer afzonderlijke beelden — de montage en de decoupage dus — wil ik hier beschouwen als een aspect van die camerablik. De kijker ziet op het scherm niets van al deze verschillende manieren van kijken van de camera. Maar hij krijgt er wel het optische resultaat van te zien, de neerslag van de camerablik in lichtschijn. Daarin herkent hij onmiddellijk het opgenomen object, maar dan *als gezien* door het cameraoog, voorzien van de optische kwaliteiten die inherent waren aan de camerablik. Zo komt het dat hij de verfilmde mensen en dingen niet de ene maal in elkaar ziet schrompelen tot nietige figuurtjes om ze een ander maal te zien uitdijen tot reuzengestalten. Ze behouden voor hem hun natuurlijke grootte en vorm, omdat hij ze opvat als gezien van veraf of als gezien van dichtbij.

Ik stel U voor, voortaan van de camerablik en het opgenomen object te spreken als van de afbeelding en het afgebeelde. Afbeelding en afgebeelde zijn als het ware de twee componenten van het beeld. De ene, het afgebeelde, verschijnt ons *in* de andere, de afbeelding. We hoeven niet afzonderlijk te spreken over de geluidscomponent, omdat deze evengoed als de visuele ófwel thuishoort bij de afbeelding ófwel bij het afgebeelde. Het geluid dat de opgenomen mensen en dingen voortbrengen hoort bij het laatste, de bewerkingen die dit bij de opname of montage ondergaat (b.v. de versterking, verzwakking of vervorming van het opgenomen geluid, de loskoppeling van het geluid van zijn bron of het hoorbaar maken van niet uitgesproken gedachten) hoort bij de afbeelding.

Tot hiertoe lijkt er niets bijzonders aan de hand te zijn, maar toch kunnen we wel alvast concluderen dat die twee componenten relatief onafhankelijk zijn van elkaar. Hoewel ze bijeenhoren als de beide helften van een Siamese tweeling, kunnen ze toch — vreemde paradox — tot op zekere hoogte elk hun eigen gang gaan. Het gedrag van de camera hoeft niet te convergeren met de gedragingen van het afgebeelde. De camera kan bij

wijze van spreken zijn blik afwenden van de objecten in het beeld, zoals deze zich op hun beurt kunnen verwijderen uit het blikveld van de camera. Dit komt bij anderssoortige beelden niet of niet in die mate voor. Een foto bestaat weliswaar ook uit een blik van een camera op een object, maar omdat het fototoestel zich niet ten opzichte van dit object kan verplaatsen, althans niet tijdens de opname, blijft de relatie van de blik tot het object hier onveranderd. Hetzelfde geldt voor een getekend of geschilderd object. En bij een standbeeld of bij de uitbeelding van een handeling door toneelspeelers, waarbij natuurlijk even goed een afbeelding van een afgebeelde kan worden onderscheiden, kan men zelfs niet spreken van een blik. Alleen het televisiebeeld bezit in dit opzicht dezelfde eigenschappen als het filmbeeld, zodat veel van wat hier gezegd gaat worden ook op het televisiebeeld van toepassing is.

Dat nu juist deze dissociatie van afbeelding en afgebeelde bij de film een basisgegeven is, heeft voor het zien van films een aantal paradoxale consequenties. Ik som ze eerst even op om ze daarna stuk voor stuk wat nader te bekijken:

1. Terwijl het afgebeelde in het filmbeeld op een nogal realistische wijze kan worden weergegeven, lijkt de afbeelding eerder op een instrument van de fantasie.
2. Het afgebeelde kan van huis uit bijzonder boeiend zijn, maar dat een film ons soms volledig in beslag weet te nemen, is eerder een prestatie van de afbeelding.
3. Hoewel het afgebeelde, vooral in een speelfilm, al geschiedenis is, al gebeurd is voordat wij er als toeschouwers aan te pas komen, beleven wij het dankzij de afbeelding alsof het zich pas in ónze tegenwoordigheid voltrekt.
4. Lichamelijk nemen wij bij het bekijken van een film een vaste plaats in de bioscoopzaal in, maar optisch bewegen wij ons vrijelijk, d.w.z. alsof ons oog alleen nog vastzit aan de onzichtbare navelstreng van de camera, in de ruimte van het afgebeelde.
5. Ook onze emotionele reacties op de afgebeelde gebeurtenissen moeten veelal minder op rekening van deze gebeurtenissen zelf geboekt worden dan op die van de camerahandeling, dus van de afbeelding.
6. Om de veelsoortige relaties tussen de afzonderlijke delen van het afgebeel-

de te begrijpen en zodoende tevens het verloop van de geschiedenis te kunnen volgen, hoeven wij ons maar te laten leiden door de camerablik. De afbeelding daarentegen kan haar eigen taal spreken, een specifiek-filmsche tekentaal die de kijker slechts kan verstaan als hij zich losmaakt uit de ban van de camerablik om die te kunnen interpreteren als de visie van de cineast.

Ik hoop dat de nadere uitwerking van deze punten, die U misschien nu nog als abacadabra in de oren klinken, U enigszins duidelijk zal maken waarin nu precies de charme, om niet te zeggen de magie, van het filmbeeld bestaat.

Realiteit en fictie

Een beeld is bij definitie iets wat lijkt op iets anders. Hoe groter de gelijkenis, hoe meer kans er bestaat dat men het beeld voor de werkelijkheid houdt. Van het filmische beeld pleegt men te zeggen dat het zeer werkelijkheidsgetrouw is. In feite bedoelt men dat de structurele overeenkomst tussen het filmbeeld en de dingen die voor de camera hebben gestaan zó groot is, dat ons netvlies nauwelijks verschillen tussen beide noteert. Dit realisme is nu juist te danken aan het feit dat de camera de af te beelden objecten alleen maar *bekijkt* (d.w.z. alleen hun weerspiegeling op het gevoelige materiaal in de camera vastlegt) maar verder onverlet laat. Andere beelden, zoals tekeningen of schilderijen of beeldhouwwerken, laten het afgebeelde niet intact. Zelfs als ze zo realistisch mogelijk willen zijn, worden het in feite toch vertalingen, omzettingen van het licht dat de objecten afgeven in een vreemde materie, in inkt, verf of marmer, b.v. In de filmcamera wordt dit licht alleen maar weerkaatst, niet omgecodeerd in een andere soort signalen. Daarom heeft een beeld dat door een camera gemaakt wordt ook be-wijskracht: de foto, het film- en het televisiebeeld bewijzen dat de afgebeelde feiten zich werkelijk hebben voorgedaan. De 'fotofinish' b.v. is niet te vervangen door het werk van een sneltekenaar.

Nu moet men met het spreken over de hoge werkelijkheidsgraad van het filmische beeld toch wel voorzichtig zijn. In de eerste plaats nl. kunnen de dingen die zich vóór de camera hebben bevonden zelf deel uitmaken van een ander beeld, b.v. van een uitbeelding van een gebeurtenis door acteurs. Van deze acteurs kan

de camera wel een realistische afbeelding maken, maar daarom lijken de door deze acteurs uitgebeelde personages nog niet echt! In de tweede plaats betreft het realisme van het filmbeeld alleen het afgebeelde en niet de afbeelding. Want de camera kan ons de zo realistisch weergegeven feiten en dingen laten zien op een manier waarop wij ze in werkelijkheid nooit zouden kunnen bekijken. Denk maar aan een snelle opeenvolging van opnamen die vanuit verschillende en ver uit elkaar liggende standpunten zijn gemaakt. Binnen tien seconden kunnen wij een auto vanuit de verte zien naderen, de chauffeur van dichtbij aan het stuur zien zitten, vanuit zijn gezichtspunt de plotseling overstekende voetganger zien, in close-up diens verschrikte gezicht, de voet van de chauffeur op het rempedaal en tenslotte een overzicht van de aanrijding met de toestromende voorbijgangers. Nog vreemder zijn de ook in het vakjargon wel als 'onmogelijke' cameraposities aangeduide opnamen als die *vanuit* een koelkast of *vanuit* de open haard, posities die het menselijk oog nooit zal innemen. In deze gevallen, die voor de film toch heel gewoon zijn, heeft de wijze van afbeelden meer weg van een fantasievoorstelling dan van een reële ervaring. Hoe meer de afbeelding lijkt op een fantasievoorstelling, hoe meer ook het afgebeelde tot de wereld van de fictie gaat behoren. M.a.w.: aan de aard van de afbeelding valt dikwijls al af te lezen of wij met een documentaire dan wel met een speelfilm, althans een geëncèneerde beeldenreeks, te maken hebben, al is het afgebeelde in beide gevallen even realistisch weergegeven. De zojuist gegeven voorbeelden komen in een echte documentaire niet voor. In een nieuwsbericht over gevechten aan het front kan de camera niet het subjectieve gezichtspunt innemen van één der betrokkenen, laat staan afwisselend het gezichtspunt van de ene en de andere partij. Zo'n afbeeldingsprocédé verraadt een artificiële ingreep en verspeelt daarmee de indruk van authenticiteit. Zo beschouwd kan het filmbeeld dus wel en niet 'liegen', niet wat de weergave van het afgebeelde aangaat, maar qua afbeelding strookt het filmbeeld meer met de verbeelding dan met de werkelijkheid.

Fascinatie

Een tweede punt betreft de fascinerende werking die er van het filmbeeld kan uit-

gaan. Ik bedoel hier met 'fascinerend' niet gewoon 'mooi', 'interessant' of 'de moeite van het bekijken waard', maar: 'beslag op ons leggend'. In deze zin is een mooie vrouw pas fascinerend als ze onze blik in beslag neemt, als we onze ogen niet van haar af kunnen houden. In zover wij dit soort fascinerende werking óók kunnen toeschrijven aan het filmbeeld, wordt die vaak minder veroorzaakt door het afgebeelde dan door de afbeelding. Want het is vaak de afbeelding die de kijker dwingt te kijken met de camera-blik en die hem vervolgens de kans ontnemt om het afgebeelde op eigen gelegenheid ook in ogenschouw te nemen. Ik verklaar mij nader.

Daar is inderdaad eerst het feit dat de kijker het afgebeelde niet kan bekijken met zijn eigen blik, maar er alleen via de camerablik kennis van kan nemen. Met zijn eigen blik kan hij wel naar de afbeelding kijken (want die bevindt zich op het scherm en dus in zijn eigen gezichtsveld) maar niet naar het afgebeelde (want dit ligt buiten zijn fysiek bereik). Onze favoriete filmheld is, op het scherm, veilig voor ónze blikken; hij is alleen gevoelig voor de camerablik. Wát zich ook in het blikveld van de camera voordoet, de kijker kan dit alleen maar zó zien als de camera het bekeken heeft. Daartoe gedwongen door de wetten van de optica en de projectie moet hij zich wel verplaatsen in het standpunt van de camera en ziet hij dus het afgebeelde alsof hijzelf dit standpunt innam.

Omdat kijken, vervolgens, ook een vorm van begrijpen, van waarnemen denken kan zijn, is het, als hij naar een film kijkt, ook weer de camerablik die deze taak van hem kan overnemen. Wanneer wij de (reële) wereld om ons heen bekijken, daarvan bepaalde delen observeren, verbanden leggen tussen die delen, er na enige tijd details in ontdekken die niet onmiddellijk opvielen, een zekere rangorde in de feiten vaststellen, etc., zijn wij in feite denkend bezig. We werken hierbij niet met abstracte begrippen maar met onze zintuigen, met onze gezichtszin vooral. Maar als de kijker zich niet kan onttrekken aan de camerablik, neemt die de interpreterende activiteit van zijn gezichtszin van hem over. De camerablik observeert, detailleert, onderscheidt en verbindt dan de delen waaruit het afgebeelde is opgebouwd in zijn plaats. Daardoor is het afgebeelde al voor de kijker bekeken. Het onthult en verklaart zijn eigen structuur, geleiding en samenhang

zonder zijn toedoen. Het overkomt hem, grijpt hem aan, in plaats van door hem begrepen te worden. Fascinatie, kan men ook zeggen, is het verlies van de controle over onze eigen blik. Neem het voorbeeld van een vertraagde opname (of, wat hetzelfde is, een versnelde weergave) van een beweging, die tot gevolg heeft dat die beweging veel sneller lijkt te verlopen dan in werkelijkheid het geval is. Auto's en andere voertuigen verplaatsen zich dan met een super-snelheid door het verkeer. Zo'n beeld overmamt ons, onze blik kan dan niet meer mee, we zijn er aan overgeleverd. Waarom werkt de sterk versnelde weergave van allerlei menselijke gedragingen meestal komisch? Omdat het afgebeelde zich onttrekt aan de controle van onze gezichtszin en daardoor de band met de realiteit verliest.

Het is juist deze uitschakeling van de eigen denkende kijkactiviteit die hem passief maakt tegenover het afgebeelde, zodat de camerablik beslag op hem kan leggen.

Het is niet zo gemakkelijk zich tegen deze fascinatie te verzetten. Indien men dat zou willen, zou men niet met maar náár de camerahandeling moeten kijken. Maar dat is bij de meeste films een hele klus. Wij slagen er meestal niet in die camerahandeling langer dan een paar minuten achter elkaar bewust en nauwkeurig van shot tot shot te volgen, zeker niet wanneer de beelden elkaar in een hoog tempo van het scherm verdringen. Alleen als ze ineens sterk afwijkt van de vorm die ze tot dan toe heeft aangenomen valt ze ons op, b.v. bij een dubbeldruk (waarbij twee of meer beelden over elkaar zijn afgedrukt), bij een opdeling van het beeldvlak in diverse afzonderlijke shots (de zgn. 'split screen'-techniek), ook wel bij een overvloeier die een flashback inleidt, of b.v. wanneer de camera door zijn scheve stand of onscherpe instelling van de lens probeert weer te geven hoe een dronkeman zijn omgeving ziet. Dan vestigt de camerahandeling de aandacht van de kijker op zichzelf en wordt de fascinatie althans tijdelijk teniet gedaan.

Kijken in andermans tijd...

Deze fascinerende werking van de afbeelding beperkt zich niet tot de zojuist besproken *optische* betrokkenheid van de kijker. Deze kijkt nl. niet alleen met andermans blik maar ook in andermans tijd.

Want zodra de kijker de blik deelt van één der personages uit het filmverhaal en met hem of haar meekijkt, deelt hij ook hun tijdsbeleving, zowel die van het personage dat kijkt als die van degene die bekeken wordt. Juist voor zover hun handelen bestaat uit kijken en bekeken worden, participeert de toeschouwer aan hun handelingen. Hij is dan *present* in hún geschiedenis en al wéét hij heus wel dat het spel van de acteurs en de verfilming daarvan vooraf is gegaan aan het moment waarop hij naar de film kijkt, die wetenschap belet niet dat hij de illusie koestert de afgebeelde geschiedenis mee te maken *terwijl* ze zich voltrekt.

Dat er een verschil is tussen deze illusie en het werkelijke NU van het kijken naar de afbeelding, bewijst een opname waarbij één of ander personage uit het filmverhaal recht in de lens gekeken heeft. Dan kijkt dit personage óns aan. Want de blik van de camera wordt in dit geval in de blik van het personage weerspiegeld, teruggekaatst naar zichzelf, waardoor wij als kijker mèt de camerablik uit het beeld geduwd worden en weer met onze eigen blik gaan kijken. Maar het personage in kwestie valt dan wel uit zijn rol als figuur in een geschiedenis. Want zo'n opname doorbreekt het kader van het fictionele. Daarom mogen de acteurs van de filmregisseur ook nooit in de lens kijken, tenzij die natuurlijk opzettelijk zo'n breuk in het fictionele wil teweegbrengen.

...en vanuit andermans ruimte

Bevindt de kijker zich in de *tijd* van het afgebeelde, hij verkeert ook in de *ruimte* van het afgebeelde. Het ene is een gevolg van de andere. Terwijl, zoals gezegd, de afbeelding wèl in onze eigen ruimte aanwezig is, bevindt het afgebeelde zich in een voor ons lichaam onbereikbare wereld, zoals dit het geval is met de dingen die wij in een spiegel weerkaatst zien. Wij kunnen de afgebeelde wereld niet langer bekijken vanuit de ruimte waarin wijzelf fysiek aanwezig zijn (de bioscoopzaal of de huiskamer waarin wij naar de televisie kijken), maar wij bezien ze vanaf de plaats die de camera bij het opnemen van de film heeft ingenomen. Wij veranderen in die afgebeelde ruimte ook voortdurend van plaats, naargelang de camera van positie verandert.

Een enkele maal is deze illusie zó sterk dat ze ons zelfs een lichamelijke bewegingssensatie bezorgt. Terwijl wij toch rustig op onze stoel blijven zitten, kan de

beweging van de camera ons het gevoel geven dat wij druk in de weer zijn. We zitten mèt de camera in de wagen die zich met grote snelheid door het verkeer beweegt en trappen met onze eigen voeten op een denkbeeldige rem als er plotseling van rechts een andere wagen uit een zijstraat schiet. Pas als dat rempeedaal blijkt te bestaan uit de voeten van onze buurman, wordt de illusie verbroken. Minder probleemloos, voor die buurman, wordt deze bewegingssensatie als wij in de bioscoop zeeziek worden door het zien van opnamen vanaf een deinend schip. Het laatste voorbeeld moge lichtelijk overdreven lijken, mèt het eerstgenoemde maakt het duidelijk dat de camera ons in sommige gevallen niet alleen optisch op slechtouw neemt, maar ons haar bewegingen ook fysiek laat delen. De beeldruimte valt ook niet samen met de afmetingen van de afbeelding op het scherm. En ze wordt evenmin beperkt door het gezichtsveld dat de camera op een gegeven moment vóór zich heeft. Doordat de camera binnen een scène telkens van plaats verandert en dus ook het gezichtsveld van de camera zich telkens wijzigt, ontstaat er een ruimte die alleen door de som van al deze gezichtsvelden begrensd wordt, ook al zien wij er vanuit één bepaalde positie maar een deel van. Op dezelfde wijze wordt de *hele* kamer in een spiegel die daar aan de muur hangt weerkaatst, ook al zien wij er vanuit één gezichtshoek maar een gedeelte van. Zo kunnen dus de personages uit ons gezichtsveld verdwijnen zonder dat ze verdwijnen uit de ruimte waarin wij via de camerablik terecht zijn gekomen. Want al zien wij nu eens alleen personage A bij het raam en dan alleen personage B aan tafel, het hele vertrek waarin beiden zich ophouden blijft al die tijd virtueel, als in een spiegelbeeld, voor ons aanwezig.

Kijken met andermans emoties

Een vijfde paradox betreft onze emotionele reacties op de filmbeelden. Een film bekijken is immers niet alleen andermans blik, tijd en plaats delen, maar ook andermans gevoelens.

Pas daardoor wordt het zien van een film een *belevenis*. Geen enkele speelfilm laat ons gemoed onberoerd en sommige soorten films — ik denk b.v. aan het melodrama, de misdaad-, de griezel- en de pornofilm — houden ons zelfs alléén maar emotioneel bezig. Nu lijkt het op het eerste gezicht weer een onnozele

vraag, of nu de afbeelding dan wel het afgebeelde verantwoordelijk is voor dit soort schokkende ervaringen. Om het wat plastisch voor te stellen: is het bij een pornografische film niet zó dat het er in de eerste plaats op aankomt wat voor vlees wij in de kuip hebben en dat de afbeelding van een en ander, d.w.z. de manier waarop de camera dit bekeken heeft, ons een zorg zal wezen? Ik voel mee met diegenen onder U die het vooral op dit moment betreuren, dat ik mijn uiteenzetting niet met concrete voorbeelden kan verhelderen. Maar deze Hallen zijn nu eenmaal geen vleeshallen en zelfs films van hoog zedelijk gehalte laten zich hier maar moeilijk projecteren. Laten wij het dus opnieuw houden bij de afstandelijke, theoretische beschouwing.

Die emotionele reacties kunnen in principe van twee kanten komen. Als een film ons aan het lachen of aan het huilen brengt, kan dit te wijten zijn aan de knappe dan wel knullige makelij (en dus aan de afbeelding) óf aan de vreugde of het leed dat in de afgebeelde geschiedenis genoten of doorstaan wordt. In het eerste geval reageert ons gemoed op een reëel feit: de esthetische kwaliteit van de afbeelding, de filmische vormgeving. In het tweede geval *verbeelden* wij ons de gevoelens van de fictieve held of heldin en hun aanhang. Maar er is nog een derde mogelijkheid: als wij ons alleen om de verbeelde personages en hun denkbeeldige lotgevallen bekommeren, als wij dus voor hun geluk of ellende, hun verwachtingen of hun wanhoop, hun erotische avonturen of angstaanjagende vechtpartijen geroerd worden, hoeven wij hierbij weliswaar niet afgeleid en gehinderd te worden door de esthetische kwaliteiten van de afbeelding, maar toch kan het juist die afbeelding zijn die bepalend is voor de richting, de intensiteit en het verloop van ons emotionele meeleven. Dit kan nl. worden *gestuurd* door de manier waarop een overigens vrijwel onzichtbaar blijvende camera ons in de afgebeelde wereld rondleidt. Het is dus niet ongewoon dat wij b.v. bij het zien van het verdrietige, angstige, woedende of pijnlijk vertrokken gezicht van de held of heldin iets van zijn of haar verdriet, angst, woede of pijn meevoelen; dat is het normale effect van het identificatieproces dat door de bouw van het filmverhaal op gang wordt gebracht. Het bijzondere is dat dit identificatieproces nog eens extra wordt aangezet en versterkt door een goed getimed camerahande-

ling die ons de emoties van de personages toont op het juiste moment, misschien in close-up, eventueel vanuit het gezichtspunt van een ander en dan liefst nog wanneer de spanning al te snijden is. Per saldo kan men rustig stellen dat het de camerahandeling is die door haar stuurmanskunst bepaalt op welke ogenblikken onze gevoelens het sterkst worden aangesproken, aan welk soort gevoelens wij afwisselend worden blootgesteld, hoe wij als bij toerbeurt met de ene of de andere partij meevoelen, hoe onze emoties langzamerhand tot een hoogtepunt worden opgevoerd en op welke manier wij ze tenslotte nog binnen de duur van de filmvoorstelling weer te boven komen.

De 'lectuur' van een film

Als U mij tot nu toe hebt kunnen volgen — en veel langer hoeft het ook niet meer — moet U met mij tot de conclusie zijn gekomen dat de charme, de aantrekkingskracht, de betovering van het kijken naar een film (vooral dan naar een speelfilm, want daarin komen alle behandelde eigenaardigheden van het filmbeeld het meest tot hun recht), dat die charme dus besloten ligt in de spanning die er altijd bestaat tussen de afbeelding en het afgebeelde. Gewoonlijk staat de afbeelding op één of andere manier in functie van het afgebeelde, maakt ze het afgebeelde fascinerend, maakt ze zelfs het op de meest realistische wijze afgebeelde gebeuren tot een fantastische belevenis, verplaatst ze ons in een andere tijd en ruimte en beregelt ze onze emotionele betrokkenheid bij zo'n gebeuren. Maar in één opzicht eist de afbeelding de aandacht voor zichzelf op en hiermee ben ik toe aan mijn laatste punt.

Vanuit het oogpunt van de *filmesthetiek* bestaat de voornaamste functie van de afbeelding in het onthullen en creëren van betekenis, anders gezegd: in haar expressieve mogelijkheden. Daarmee overstijgt het filmische beeld zijn natuurlijke aanleg van optisch instrument voor de natuurgetrouwe reproductie van de zicht- en hoorbare wereld. 'Expressie' impliceert juist de veraanschouwelijking van het onzichtbare en het onhoorbare, van gedachten, ideeën, gevoelens, stemmingen, intellectuele en emotionele relaties — kortom van al die zaken die men niet in de buitenwereld kan waarnemen maar uitsluitend kan denken. Voor deze denk-dingen kan de afbeelding een *teken*

worden. Het is hier niet de plaats om uitvoerig in te gaan op de verschillende verschijningsvormen van dit filmische teken, laat staan om er de semiotische systematiek van te beschrijven. Ik zou mij willen beperken tot twee opmerkingen.

De eerste is dat dit filmische teken natuurlijk niets van doen heeft met de tekens die al vóór de camera, in het afgebeelde dus, werkzaam zijn. Wat de afgebeelde mensen zeggen, in hun mimiek of gebaar of met hun kledij of optreden te kennen geven, afgebeelde verkeers- of uithangborden, symbolische objecten of gebeurtenissen — daar kan de camera eventueel onze aandacht op richten, maar in feite zijn ze allemaal 'pre-filmisch'. Filmische tekens zijn gecreëerd door de camerahandeling (de laatste term nog altijd te verstaan in de aangegeven brede betekenis).

De tweede opmerking moet iets verder worden uitgewerkt. We hebben gezien dat de camera met haar opeenvolgende blikken of blikbewegingen het afgebeelde gebeuren op de voet kan volgen, van een afstand gadeslaan, van dichtbij observeren, van verschillende kanten bekijken, er zelfs aan participeren (door het gezichtspunt van één der personages in te nemen), er zich van distantiëren, het op zich af laten komen, etc. Zolang de kijker in deze activiteit wordt meegevoerd, wordt hij gedwongen de afgebeelde handeling zó te zien als ze bekeken is door de camera. Dit is het gevolg van een optisch procédé, niet van een denkproces dat zichtbare tekens weet op te vatten, weet te vertalen als representanten van het onzichtbare. Een echt teken veronderstelt een zekere afstand, een verschil tussen uitdrukkingsvorm en uitgedrukte inhoud, een afstand die door ons denken moet worden overbrugd. Als de zgn. subjectieve camera mij optisch in de positie manoeuvreert van een ander, *vertaal* ik geen uitdrukkingsvorm in een daarvan totaal verschillende inhoud, maar onderwerp ik mij aan een optische illusie. In dat geval zitten wij eigenlijk *in* de film, *in* de 'tekst' die bestaat uit het geheel van beelden waaruit de film is opgebouwd. Kijkend met de camerahandeling zien wij voorbij aan het feit dat de camerahandeling zelf een deel van de filmische 'tekst' vormt, zien wij dus maar de helft van die tekst. Het volledige verstaan van die tekst vergt dat wij óók aandacht schenken aan de camerahandeling, dus dat wij ons losmaken uit de

greep van de afbeelding om die zelf tot object van ons kijken te maken. Optisch participeren aan de camerahandeling is het causale effect van de gelijkschakeling van mijn eigen blik met die van de camera; bij het verstaan van een filmisch teken onttrek ik mij juist aan dit effect.

Zich in filmische tekens uitdrukking gericht de cineast met zijn camera een communicatieve handeling. Dit betekent om te beginnen dat de afbeelding (die het resultaat is van de camerahandeling) geen *ding* is dat als een vast voorwerp binnen ons blikveld in rust of beweging verkeert, maar — nogmaals — de optische representant van een mededelend en dus zingevend bezig zijn van de cineast. In de speelfilm maakt dit meedelen deel uit van de act van het *vertellen* die kort samengevat neerkomt op de vervulling van een bemiddelingsfunctie tussen de vertellende instantie en de kijker. Want de filmische verteller *toont* ons niet alleen hoe een geschiedenis verloopt (waarbij hij de volgorde, het tempo en de nadruk die de afzonderlijke delen krijgen bepaalt), maar geeft ook uitleg, levert ook commentaar, evalueert en analyseert. Hij kan de kijker attenderen op overeenkomsten en contrasten, hij brengt niet-zichtbare relaties aan het licht, maakt duidelijk wat er in het innerlijk van zijn personages omgaat. Hij vertraagt of versnelt het tempo van zijn mededelende activiteit, vat de ene maal kort samen om een andere maal juist uit te weiden, zet eventueel de geschiedenis stil om een detail uitvoeriger te kunnen tonen, breekt de ene scène af voor een andere, blikt terug naar het verleden of loopt vooruit op wat komen gaat, maakt zijn eigen standpunt t.a.v. de afgebeelde geschiedenis voelbaar en nodigt ook de kijker uit om stelling te nemen.

Met de interpretatie van dit soort tekenvormen wordt het kijken naar een film een 'lectuur', een soort lezend bezig zijn met de filmische tekst die eisen stelt aan de communicatieve competentie van de toeschouwer. Hij moet die tekentaal en verteltechniek machtig zijn, wil hij het scheppende werk van de filmmaker kunnen re-creëren en zich openstellen voor diens zingeving van de wereld.

Mijn excuus dat ik zolang aan het woord gebleven ben. Maar het is voor het laatst dat ik aan deze universiteit het woord mag voeren en daarom mag ik misschien wel op Uw clementie rekenen. Docerend spreken over film en over audiovisuele communicatie in het algemeen is mij in

de voorbij veertig jaar tot een tweede natuur geworden. Ik zal er aan moeten wennen dat dit voortaan niet meer nodig is. Toch is wat ik vandaag gezegd heb geen besluit, geen afsluiting van een lang discours dat ik op een winteravond in het oorlogsjaar 1943 in mijn pension in Amsterdam begonnen ben. Nog onder de indruk van, ja gefascineerd door de toen pas door mij ontdekte boeken van de klassieke filmtheoretici Béla Balázs en Rudolf Arnheim, die ik in een van de bekende boekenstalletjes bij de Oudemanhuispoort in Amsterdam op de kop had getikt, schreef ik die avond de eerste bladzijde van mijn latere proefschrift over "De taal van de film":

"Ontstaan uit de faustische drang om de levenswerkelijkheid, die in eerste instantie als beweging ervaren wordt, door middel van bewegende beelden voor te stellen, is de film allereerst een technisch procédé, waardoor een beweging gefixeerd en daarna gereproduceerd wordt. De fixatie van een stuk "werkelijkheid" door den filmmaker en de reproductie daarvan ten aanschouwe van het bioscooppubliek is echter niet meer of minder dan een taaldaad, zoals het uitspreken of schrijven van een woord een taaldaad is."

Het woord 'faustisch', dat ik uit Spenglers "Untergang des Abendlandes" onthouden had — en waarvan de drukker telkens weer 'fantastisch' wilde maken — bracht naar mijn gevoel tot uitdrukking dat de filmkunst was voortgekomen uit een mengeling van een curieus verlangen naar de ontraadseling van een mysterie en een mateloze begeerte naar de verwerkelijking van een droom: het leven, de werkelijkheid, vast te houden en te herscheppen, te kunnen herbelevan wat al voorbij is en te kunnen voorzien wat nog komen moet. Dit mysterie en die droom hebben mij sinds die bewuste avond nooit meer losgelaten. Ik zal er, hoop ik, ook na vandaag nog jaren mee bezig zijn.

Mag ik, om een streep te zetten onder mijn laatste college, ook weer 'faustisch' eindigen, d.w.z. met een citaat uit Goethes "Faust"? Het zou een banaal cliché zijn als het niet zo goed paste bij de onvolkomenheid van dit college dat hier niettemin, door Uw aanwezigheid, voor mij althans tot een 'gebeurtenis' is gemaakt. Op het einde van het tweede deel laat Goethe het 'chorus mysticus' zeggen: "Alles Vergängliche ist nur ein

gleichnis". En dan komt het wat ik hier van toepassing acht:

"Das Unzulängliche
Hier wird's Ereignis".

Ik ben U, mevrouw de groepsvoorzitter, mijnheer de decaan en mijnheer de departementsvoorzitter zeer erkentelijk voor de vriendelijke woorden die U tot mij gesproken hebt. Ik besef echter wel dat de lof die U mij hebt toegezwaaid maar voor een klein deel door mijn persoonlijke verdienste gerechtvaardigd wordt en dat, als ik iets tot stand heb gebracht dat de moeite waard was, dit voor het grootste deel te danken is aan degenen die mij in de loop van de jaren terzijde hebben gestaan.

Ik ben ook buitengewoon vereerd met het Liber amicorum en wil graag nu al iedereen bedanken die tot de inhoud en de uitgave ervan hebben bijgedragen. De daarin opgenomen teksten zal ik met veel genoegen lezen en herlezen. Het doet mij plezier dat zovele van mijn naaste collega's, vakbroeders van andere universiteiten, oud-promovendi en vroegere medewerkers daar hun vernuft en talent aan hebben willen besteden. T.z.t. hoop ik hen hier nog eens persoonlijk voor te bedanken. Ik heb ook al gezien dat vele vrienden erop hebben ingetekend en zó deze uitgave mogelijk hebben gemaakt. Hun gebaar stel ik erg op prijs.

Het zeer welkome geschenk, in de vorm van een elektronische schrijfmachine, dat mij zoëven is aangeboden, vormt voor mij een ware uitdaging. Het staat U dus te wachten dat er t.z.t. nog méér vruchten van mijn werk op deze machine zullen verschijnen, deo et editore volente.

Ik heb alle reden om de faculteit en het departement dankbaar te zijn voor de collegialiteit en de hulp bij mijn werk waarvan ik zo vele jaren heb mogen profiteren. Er zijn zoveel namen te noemen dat ik bang ben voor mij heel belangrijke personen te vergeten als ik ze zou gaan opsommen. Iedereen met wie ik in departements- of faculteitsbureau heb mogen samenwerken, alle leden ook van het administratief en technisch personeel van faculteit en departement: zonder hun hulp zou ik mijn werkzaamheden hier niet met zoveel voldoening en gemak hebben kunnen verrichten. Mijn sympathie gaat zeer in het bijzonder uit naar de assistenten die met mij hebben samengewerkt in de sectie 'audiovisuele communicatie'. Als ik nu toch één naam noem, nl. die

van Willem Hesling, dan is dat omdat hij mijn werk aan deze universiteit gaat voortzetten. Ik ben er zeker van, collega's en studenten, dat hij Uw vertrouwen waard is en dat hij met zijn grote capaciteiten de filmtheorie en de leer van de audiovisuele communicatiemedia tot grote ontwikkeling zal brengen.

Ik blijf met veel genoegen terugdenken aan de vele studenten van binnen en buiten onze faculteit die mijn lessen hebben gevolgd. Al zijn er onder hen velen die ik pas persoonlijk heb leren kennen in de examentijd, des te meer heb ik het contact op prijs gesteld met degenen onder hen die mij hun problemen kwamen voorleggen en die ik van dichtbij heb mogen volgen in het werk aan hun papers en eindverhandelingen. Maar alle oud-studenten ben ik dankbaar voor de manier waarop ze mij aan het werk gehouden hebben. En ik bedoel dit in positieve zin. Want ik heb het doceren altijd een uiterst boeiende taak gevonden. En al moeten mijn vele betogen hen wel eens als een waterval hebben overspoeld, en al ben ik in veler ogen een redelijk strenge leermeester geweest, ik hoop dat ik toch wat heb mogen toevoegen aan hun vorming en opleiding.

Behalve aan mijn persoonlijke vrienden, wier belangstelling voor mijn werk mij dikwijls heeft geruggesteund, ben ik eigenlijk de meeste dank verschuldigd aan mijn vrouw en mijn kinderen. Ik heb hen indertijd meegesleept naar Leuven, hun de pijnlijke ervaring bezorgd van het afscheid van vrienden en bekenden en van een leven 'in den vreemde' waaraan het niet altijd makkelijk wennen was. Als zij de niet altijd even aangename consequenties van onze verhuizing naar Leuven niet zo goedsmoeds hadden gedragen, zou ik er niet zó lang gebleven zijn. Want een afstand van 200 km. is met trein of auto in een paar uur te overbruggen, maar 400 jaar scheiding der Nederlanden heeft toch wel wat verschillen tussen Nederlanders en Vlamingen opgeleverd waar beide partijen wel eens wat moeilijkheden mee hebben.

Het is allemaal gekomen door de val van Antwerpen. Een paar weken geleden zag ik in de KNS te Antwerpen het stuk van Jan Christiaans "1585". Een boeiend, soms indrukwekkend en een enkele maal zelfs ontroerend schouwspel. Het meest ontroerend moment vormt het einde van het stuk als Marx van St. Aldegonde alleen op het toneel is achtergebleven, nadat wij vele Antwerpse burgers de stad

voor goed hebben zien verlaten. "Vijftigduizend Antwerpenaars", zegt hij, "ontvluchtten de stad, vijftigduizend van de besten". Ik zat op een der voorste rijen en heb heel even de neiging gehad om op te staan en te roepen: "Maar ik ben teruggekomen". Bescheidenheid en de zekerheid dat ik niet tot de besten behoor, hebben mij daar toch van weerhouden. Ik wil maar zeggen: van de beide Nederlanden hebben mijn vrouw en ik toch het beste deel gekozen.

Ik dank U allen hartelijk voor de eer die U mij bewezen hebt door hier aanwezig te zijn, heel in het bijzonder natuurlijk degenen die van verre gekomen zijn.

Wat zegt men verder bij het beëindigen van een professoraat? Toga te koop, zo goed als nieuw en weinig gedragen? Afscheid nemen is een beetje sterven? Van Talleyrand wordt het verhaal verteld dat hij eens als raadsheer van Lodewijk XVIII een geheime bespreking moest voeren waarvan zijn ministers en hovelingen de uitslag met bange verwachtingen tegemoet zagen. Toen hij eindelijk uit de raadskamer kwam na uren vergaderen, drongen zij om hem heen en vroegen hem: "Wat is er gebeurd? — Que s'est-il passé?". Maar Talleyrand antwoordde diplomatiek: "Trois heures". — Voor mij is er meer gepasseerd dan 22 jaar. Ik heb ze vanmiddag nog eens voorbij zien trekken, gecomprimeerd in anderhalf uur, als in een film. Er zaten goede momenten in die film, al liet de hoofdrolspeler wel eens een steek vallen. En vooral het einde was geweldig.

W. Hesling
L. Van Poecke
(Red.)

COMMUNICATIE: van TEKEN tot MEDIUM

Liber Amicorum Professor J.M. Peters
1985 232 blz. 800 BF

Het boek is verkrijgbaar via de boekhandel of rechtstreeks via
PEETERS
Verdeler Universitaire Pers Leuven
Bondgenotenlaan 153
3000 Leuven

W. HESLING EN J.M. PETERS

AUDIOVISUELE RETORIEK

1985 230 Blz. 500 BF

een uitgave van:
Centrum voor Communicatiewetenschappen
E. Van Evenstraat 2A
B-3000 Leuven

de scheiding der machten op de helling?

f. van isacker

Van 1 oktober 1963 tot 1 oktober 1985 lopen tweeëntwintig jaren, tijdens dewelke ik de literatuur (mijn laatste boek verscheen in 1972) en de rechtspraktijk geleidelijk aan heb verlaten om mij ten slotte bijna uitsluitend nog te wijden aan mijn leeropdracht en het wetenschappelijk werk en de sociale betrokkenheid welke deze impliceert. Zoals men allicht weet strekte deze leeropdracht zich uit over het auteursrecht, het mediarecht en de deontologie van de juridische beroepen. Over het auteursrecht hoef ik niets meer te zeggen. Hoofdzakelijk met het oog op het honderdjarig jubileum aanstaande lente van onze nationale auteurswet, heb ik zopas een boekje uitgegeven, waarin ik getracht heb mijn bijna veertigjarige omgang met deze materie te boekstaven¹. Met de honderdjarige dame gaat het overigens goed. Ze werd boven de doopvont gehouden toen de eerste fotografische experimenten van Nicéphore Niepce en Jacques Daguerre pas vaste voet aan wal hadden en ook de grammofoon van Edison was nauwelijks (1878) op de markt. Alle andere uitvindingen van de kinetoscopische camera van diezelfde Edison tot de cassette-recorder vandaag, heeft ze alle glorieerijk doorstaan en verwerkt. Haar eeuwfeest gaat ze tegemoet, door het gebruik van ordinaris onder de knie te krijgen.

Met pers en omroep, met magistraten en advocaten gaat het heel wat minder goed. Ze verwekken de laatste tijd makkelijk beroering, ze komen herhaaldelijk in opspraak en er ontstaan twijfels bij de rechtgeaarde burgers, omtrent hun onafhankelijkheid en integriteit. Dit fenomeen is gewichtig en angstwekkend genoeg om er een afscheidscollege aan te wijden.

Wie op vrijdag 8 maart jongstleden naar het televisieprogramma *Panorama* heeft gekeken, weet dat ik door de aanhouding van de Humo-journalist Martin Coenen diep werd geschokt, omdat hierdoor een meer dan honderdjarige gods-vrede werd verstoord, een bijna honderden-vijftien jaar lange periode tijdens welke alle parketten en onderzoeksrechters in het land de heilzaamheid inzagen van een zo ruim mogelijk geïnformeerde natie, de heilzaamheid ook van een overheid met een zo gering mogelijk verborgen leven. Wie zou vandaag aan deze heilzaamheden nog kunnen twijfelen, zo korte tijd nadat de president van Frankrijk heeft ervaren, dat de geheimdoenerij van sommige overheidsinstanties zelfs het staatshoofd niet ontziet. Is het vermetel te zeggen, dat door de erkenning van het zwijgrecht van de journalist de parketten en de onderzoeksrechters de vrije informatie van de burgers hebben bevorderd en vandaar ook de openheid en de deugdelijkheid van het bestuur in de hand gewerkt? Is het onrechtvaardig te zeggen, dat het verbreken van deze eeuwenoude gedragsregel een lichtzinnige en domme daad was?

Wellicht zal de naam van de Antwerpse onderzoeksrechter, verantwoordelijk voor deze roekeloze daad, daarvoor de geschiedenis ingaan. Maar dient hij alleen die verantwoordelijkheid te dragen of deelt hij ze met andere magistraten? Zou de zaak *Coenen* ooit mogelijk geweest zijn, zonder dat er vooraf de zaak

Pour was geweest?

Laat ons daarom beide wat nader bekijken, om te beginnen met de zaak *Pour* en het arrest van het hof van beroep van Brussel van 27 november 1981².

Een vertaler, in dienst van de procureur-generaal te Brussel, had een paar telexberichten van Interpol doorspeeld aan de hoofdredacteur Jean-Claude Garot, van het weekblad *Pour*, en wel in de volgende omstandigheden die van belang zijn. De vertaler tikte zijn vertalingen met drie doorslagcopieën. Het origineel en twee copieën gingen naar de verschillende betrokken diensten. De derde copie behield hijzelf, om later vertaalwerk te vergemakkelijken, zegt het arrest. Van dit laatste exemplaar liet hij de fotocopieën maken die hij doorspeelde aan Jean-Claude Garot. Dat de vertaler hierdoor in overtreding was met artikel 458 van het *Strafwetboek* op het beroepsgeheim, lijkt onbetwistbaar. Maar blijkbaar wou het parket niet alleen de vertaler, maar ook de journalist de les spellen. Kon hij mee vervolgd worden als mededader van deze schending van het beroepsgeheim, dat werd voltrokken door de publikatie in zijn weekblad? Dat lijkt helemaal niet onmogelijk, maar in hoofde van de journalist had men dan wellicht te doen met een persdelict, met het gevolg dat de hele zaak voor het hof van assisen had moeten behandeld worden. Dat de parketten niet veel voelen voor deze instantie is nogal duidelijk wanneer men bedenkt dat het sinds 1941 geleden is dat er in België nog persdelicten door de hoven van assisen werden behandeld³. Daarom werd de vertaler buiten de

schending van zijn beroepsgeheim ook vervolgd, op grond van artikel 240 van het *Strafwetboek*, wegens verduistering van de fotocopie. Zo kon men de journalist meteen erbij betrekken en vervolgen wegens heling (art. 505 Sw.). Eerst de correctionele rechtbank en later het hof van beroep, hebben het parket in deze redenering gevolgd, hetgeen sommige juristen onthutst deed opkijken.

Artikel 240 van het *Strafwetboek* betreft ambtenaren die "openbare of private gelden, geldswaardige papieren, stukken, effecten, acten, roerende zaken verduisteren". Nu is het wel zo dat een vel papier een roerende zaak uitmaakt en dat de rechtsleer het er sinds lang over eens is dat de pecuniaire waarde van zo'n zaak zonder belang is⁴. Maar het woord en het begrip *verduisteren* veronderstelt toch dat men iets weghaalt, *détourner* zegt de Franse tekst, wat Nypels en Servais commentariëren met "faire sortir de la droite voie" (het cursief is van mij)⁵. In casu heeft de vertaler helemaal niets weggemaakt, integendeel, hij heeft iets bijgemaakt, de fotocopie, en die alleen verdween. Dat de vierde copie netjes in zijn bezit is gebleven deert het hof niet, want "dit is slechts de restitutie aan de eigenaar van de verduisterde zaak". Wat erop neerkomt dat het eenvoudig gebruik van het vel papier om het te fotocopieren op zichzelf als een verduistering werd beschouwd, afgezien van het feit dat het vel papier het gebouw en misschien zelfs de kamer nooit had verlaten. Geen bezwaar voor de rechter in beroep. Hij moet het wel ver gaan zoeken, helemaal achteraan in het *Burgerlijk Wetboek* tussen de artikelen 2228 tot 2235 over het bezit. Ook van de vierde copie van de vertaalde teksten, die in zijn bureau bleven, had de vertaler nooit meer dan een precair bezit, zegt het arrest. Door deze copie te fotocopieren heeft hij dit precair bezit omgekeerd in een bezit *animo domini*, in andere woorden in plaats van een bezit voor een ander heeft hij er een bezit voor zichzelf van gemaakt. Dat de Belgische staat, eigenaar van het vel papier, de bedoeling niet had de tekst die erop stond in het weekblad *Pour* te publiceren laat geen twijfel; dat de vertaler, door dit met een fotocopie in de hand te werken, niet correct heeft gehandeld al evenmin. Maar heel deze ingewikkelde redenering die van een loutere daad van fotocopieren een verduistering wil maken, en daarvoor nota bene begrippen van het zakenrecht ter hulp roept,

verwekt toch de indruk dat Barbertye moest hangen. In andere woorden, men wou kost wat kost van de schender van het beroepsgeheim tevens een verduisteraar maken om de hoofdredacteur als heler te vervolgen en aldus beiden te kunnen veroordelen zonder dat het hof van assisen erbij te pas kwam. Om het hof van assisen te ontlopen, werden in het verleden al andere bokkesprongen gemaakt, ook, zoals thans⁶, door het Hof van Cassatie bevestigd. Hier kom ik straks op terug.

Dat het in elk geval een nefaste theorie was die op lichtzinnige wijze kan worden nagevolgd en misbruikt, blijkt precies uit de zaak *Martin Coenen*. Deze journalist van het weekblad *Humo* schreef in maart 1984 een artikel, *Het miljardenspel*⁷, over de milieuvuiling waarin de handel en wandel van bepaalde firma's aan de kaak werden gesteld. Een van die firma's nam dat niet en legde tegen de journalist klacht neer wegens laster en eeroof. Het onderzoek verliep zonder spectaculaire gebeurtenissen, wat voor insiders geen verwondering verwekte, want, zoals reeds gezegd, was het sinds 1941 geleden dat er nog voor persdelicten werd vervolgd...

Begin 1985 neemt de zaak plotseling een andere wending. Ter staving van zijn bewering had de journalist gebruik gemaakt van een proces-verbaal opgesteld in 1981 in verband met een klacht wegens vervuiling tegen de betrokken firma, namelijk deze die tegen Martin Coenen klacht had ingediend wegens laster en eeroof. Dergelijke documenten behoren tot een strafdossier, dat natuurlijk in principe geheim is. Er was dus een lek in het eigen midden en de onderzoeksrechter scheen daarover geweldig verbolgen. Hij wilde weten wie de schending van het geheim op zijn geweten had en de eenvoudigste en meest voor de hand liggende manier was natuurlijk aan de journalist te vragen wie hem de fotocopie van het betrokken stuk had bezorgd. Even voor de hand liggend was het antwoord van Martin Coenen, dat hij zich verschool achter zijn zwijgplicht om het antwoord schuldig te blijven. En dan gebeurt op 28 februari 1985 het onvoorstelbare, sinds 1870 nooit meer voorgekomen: de journalist wordt in beschuldiging gesteld⁸ en ... aangehouden.

Hoe kon dat, daar waar artikel 80 van het *Wetboek van Strafvordering* in geval van weigering van getuigenis alleen een boete voorziet "van ten hoogste honderd

frank". Wel omdat hij hetzelfde, men is geneigd te zeggen *trucje* gebruikte als het parket in de zaak *Pour*, maar heel wat minder subtiel. Martin Coenen werd in verdenking gesteld niet van verduistering en heling, maar als de "dader of mededader van diefstal, minstens heling". Hoger werd deze aanhouding bestempeld als lichtzinnig, ja dom, omdat zij een gods-vrede verstoorde, gedurende dewelke bijna 115 jaar lang alle onderzoeksrechters in heel het land in feite het zwijgrecht van de journalist hadden erkend, en dan nog wel in een onbelangrijk, pietluttig zaakje, een doodgeboren klacht wegens laster en eeroof, waarvan niemand ooit geloofde dat het tot een behandeling voor het hof van assisen zou komen. De storm van verontwaardiging die deze aanhouding uitlokte spreekt voor zich. Deze verontwaardiging bleef werkelijk niet beperkt tot de betrokken persmilieus. Ze was bijna unaniem. In die dagen (tijdens het weekend van 2 maart) hielden Franstalige magistraten een congres te Brussel en de aanhouding werd er algemeen afgekeurd.

De aanhouding moet echter om een andere reden nog scherper afgekeurd worden. Er werd hoger gesproken over *détournement, verduistering*. Hier past het gewag te maken van *détournement de pouvoir judiciaire, judiciaire machtsafwending*. In het *Bevel tot aanhouding* kan men lezen "dat er ernstige aanwijzingen zijn dat de verdachte dader of mededader is aan diefstal of minstens aan heling, waar hij in het bezit werd gevonden van een fotocopij (sic) van een procesverbaal der B.O.B. Antwerpen". Dit is niet waar. Kon men in de zaak *Pour* de oorsprong van de fotocopie van het *verduisterde* document vermoeden en achterhalen omdat er zo weinigen bij betrokken waren (Overigens werden de bekentnissen daar afgelegd niet door de journalist, maar door de vertaler), dan was dit in de zaak *Martin Coenen* onbegonnen werk. Zoals allen weten die bij een routineonderzoek betrokken werden (en het dossier in verband met de milieuvuiling was een routinezaak) wist ook de onderzoeksrechter dat dergelijke stukken, vooral in grote parketten, door tientallen handen gaan, van magistraten, griffiers, bedienden, advocaten, rijkswachters en politieagenten. De kans was dus enorm groot, wat overigens later gebleken is, dat het gewoon om de fotocopie-van-een-fotocopie-van-een-fotocopie, etc... ging. Wat het bevel kwalificeert als "ernstige

aanwijzingen" kan men niet eens bestempelen als een schijn van kans.

In het *Bevel tot aanhouding* leest men nog: "Overwegende dat de houding van de verdachte, welke weigert mede te delen op welke wijze hij in het bezit kwam van voormelde stukken, terecht kan doen vrezen voor recidive". Dit is bijna een *contre-vérité*, een ironisch gebruikte onwaarheid, maar zij verraadt de ware bedoelingen. De onderzoeksrechter wou Martin Coenens tipgever kennen en indien de journalist weigerde dan liet de wet hem maar één strafmaatregel toe, namelijk een boete "van ten hoogste honderd frank", op de dag van vandaag omgerekend 6.000 BF, wat wil zeggen dat de wetgever niet zwaar tilt aan dat soort misdrijf. De onderzoeksrechter blijktbaar wel, vermits hij op eigen gezag andere strafmaatregelen heeft uitgedacht om de journalist onder druk te zetten: hij draaide hem de gevangenis in en haalde alzo zijn slag thuis, want het is bekend dat de journalist door de knieën ging. Hierbij vergat deze magistraat dat bekentnissen die niet in volle vrijheid worden afgelegd, in een rechtsstaat geen enkele waarde hebben. Tussen misbruik van voorarrest en de pijnbank is enkel een verschil van gradatie, maar geen wezenlijk verschil. Om zijn doel te bereiken moest de onderzoeksrechter het *trucje* van de "diefstal minstens heling" uitvinden en aldus een middel aanwenden dat de wet hem niet toeliet aan te wenden. Bovendien was de journalist, vanaf het ogenblik dat hij voor diefstal in beschuldiging werd gesteld, geen getuige meer maar verdacht en was het dus zijn volste recht te zwijgen en daarvoor precies werd hij aangehouden. Dit verdient de naam van judiciale machtsafwending, *minstens* machtsoverschrijding. Dat is ernstig en een magistraat onwaardig, omdat hij daarvoor zijn grondwettelijke eed schendt, wat door zijn gelijken zou moeten bestraft worden, maar of en hoe dat gebeurt blijft in België steeds een geheim, dat ontsnapt aan de controle der publiciteit.

Ten slotte dringt zich in de rand van de zaken *Pour* en *Martin Coenen* een nog zwaarwichtiger bedenking op. De behandeling van persdelicten behoort volgens artikel 98 van de *Grondwet* tot de exclusieve bevoegdheid van de hoven van assisen. Er werd reeds op gewezen dat de magistratuur daar veeleer afkerig tegenover staat, met het gevolg dat, om deze klip zoveel mogelijk te omzeilen, ook in

het verleden al een nogal vreemde theorie werd uitgedacht, die toen ook de steun kreeg van het Hof van Cassatie. De publikatie van schunnige prenten in de geschreven pers wordt steevast vervolgd voor de correctionele rechtbank, omdat de rechters tot in het hoogste hof de mening zijn toegedaan dat de schunnige prenten alleen maar afbeeldingen zijn en geen strafbare gedachten kunnen uitdrukken, wat essentieel is voor een persdelict⁹. Nu kan dit allicht het geval zijn met een groot aantal naaktfoto's in tijdschriften als *Playboy* maar met het oog gericht op *Het Lam Gods* en de *Guernica*, is dit toch wel een vernederende stelling voor de nagedachtenis van Jan van Eyck en Pablo Picasso.

Welnu, men kan zich moeilijk van de indruk ontdoen dat aan de grondslag van de geestesgymnastiek, die aan de dag wordt gelegd in het arrest van het hof van Brussel in de zaak *Pour*, eenzelfde bekommernis aanwezig is: het hof van assisen er buiten te houden. Dat is zowat een traditie geworden. Zoals reeds een paar keer gezegd, werd het laatste persdelict behandeld in 1941 en daarvoor was het weer gelezen van 1934¹⁰. Dat kan toch geen toeval zijn. Daarbij maakt men noodgedwongen de bedenking: de magistraten hebben toch de plechtige eed afgelegd de wetten en meer bepaald de grondwet nauwgezet te respecteren. Strookt dat nog met de grondwettelijke scheiding van de machten? Nu ben ik persoonlijk geen warme verdediger van de hoven van assisen. Hoe kunnen die twaalf arme burgers, precies in de moeilijkste gevallen, recht spreken, daar waar het voor onderlegde en ervaren rechters al zo moeilijk is. Maar van de andere kant zal men toch bezwaarlijk betwisten dat nou net die hinderpaal van het hof van assisen de oude traditie van persvrijheid in België (het eerste land op het continent) niet alleen heeft gevrijwaard, maar blijkbaar ook heeft bevorderd.

Wat er ook van weze, indien de opvattingen van de grondwetgever van 1831 inzake persvrijheid, en meer bepaald de exclusieve bevoegdheid van de hoven van assisen om persdelicten te kennen, voorbijgestreefd of niet deugdelijk blijken te zijn, dan behoort het alleen aan de wetgevende macht, aan de grondwetgever, en niet aan de rechterlijke macht, en ook niet aan het Hof van Cassatie, om hierin verandering te brengen.

Niet alleen werd ik geschokt door de aanhouding van Martin Coenen. Het feit

heeft mij ook diep ontgoocheld, omdat hierdoor weer vraagtekens in het leven werden geroepen zoals in het begin van mijn gerechtelijke loopbaan in 1945, toen ik als stagiair aan de balie van Brussel met het levende recht in voeling trad. Nooit wellicht in de universitaire geschiedenis, zijn er in de rechtsfaculteiten meer ontgoochelde promovendi geweest als deze van kort na de Tweede Wereldoorlog. Vijf jaar lang had men ons bekwaam gemaakt in het recht en de hele lange bezetting door had men ons ook geleerd welke de voordelen waren van een rechtsstaat met een gecontroleerd bestuur en onafhankelijke magistraten, uitsluitend gebonden door rechtsregels met een diep respect voor de rechtszoekenden en de rechten der verdediging. Hoe hunkerden wij naar het einde van die lange rechtsloze bezettingsnacht! En wat zagen wij bij het ontwaken? Het tegenovergestelde van wat men ons had geleerd. Een magistratuur aan het werk die, niettegenstaande al de grondwettelijke garanties die men haar gegeven had om onafhankelijk en onpartijdig recht te spreken, toefaf aan de druk van de straat en een op hol geslagen pers. Jarenlang is dit voor mij een frustratie gebleven en ik kon lange tijd maar weinig respect voor de rechterlijke macht opbrengen, met wie ik kennis had gemaakt op het ogenblik dat ze zich op een dieptepunt van haar geschiedenis bevond. Later had ik betere contacten met haar, die zich vooral op het civiele vlak voordeden, en bestudeerde ik ook haar activiteit in het verleden in de materies waarin ik mij geleidelijk specialiseerde. Een van de voornaamste taken van de rechtsprekende macht is het voortdurend interpreteren van abstract en algemeen gestelde wetteksten, door ze aan te passen aan een nooit stakende evolutie van de maatschappij. In de discipline die ik bij uitstek had beoefend, het auteursrecht, is de magistratuur daar wonderwel in gelukt. In de voorbije honderd jaar namen de technische middelen om kunst- en wetenschappelijke werken te reproduceren en mede te delen aan het publiek, omzeggens per lustrum toe en wisten de rechters met de oude auteurswet van 1886 (wat haar degelijkheid bewijst) op blijvende wijze een evenwichtig recht te spreken. Ook wanneer het recht te kort schoot ten overstaan van een wereld die, veranderd, nieuwe noden in het leven roept, zoals bijvoorbeeld de bescherming van de intieme sfeer van de burger tegen

een steeds driester wordende sensatiepers. Ook dan hebben de rechters blij gegeven van een creatieve soepelheid bij de toepassing van de grondbeginselen van het recht. Hierdoor was mijn aanvankelijk scepticisme voor de rechtsprekende macht stilaan omgebogen en uitgegroeid tot een oprechte eerbied en een, weliswaar relatief, maar toch vrij stevig vertrouwen.

Daarom was mijn ontgoocheling zo groot toen dat vertrouwen weer aan het wankelen ging. Mijn jonge medewerkers hadden mij al een tijd lang gewezen op wat zij tekens aan de wand noemden van een afgaande persvrijheid en een judiciale willekeur: het arrest van 27 november 1981 van het hof van Brussel in de zaak *Pour*, waarover ik het had; het arrest van 19 maart 1984 van het hof van Gent in de zaak *Metro*¹¹, waardoor een al te gewillige volgzzaamheid werd gedekt, om op de klacht van invloedrijke personen her en der beslag te leggen op geschriften. In dit arrest duikt ook de vreemdzinnige theorie weer op, altijd om de bevoegdheid van het hof van assisen te ontlopen, dat afbeeldingen geen gedachten kunnen uitdrukken. Vroeger werd deze verrassende stelling enkel verkondigd in verband met schunnige prenten. Hier wordt ze uitgebreid tot beledigende karikaturen, wat nogal waanzinnig voorkomt, omdat beledigen in se de uitdrukking is van een schuldige gedachte. Het arrest van 21 september 1984 van de Raad van State in de zaak *Buyle*¹² waarin men hele zinsneden terugvindt uit een propagandabrochure van een politieke partij, om tot een beslissing te komen, regelrecht in strijd met het advies van de auditeur en ook met de manier waarop de zaak in openbare zitting werd behandeld. Hoewel met stijgend ongemak had ik de twijfels van mijn medewerkers telkens afgewimpeld met het argument, dat er geen koren zonder kaf te vinden is.

Na de aanhouding van Martin Coenen kon ik aan hun onrust niet meer voorbij. In het arrest *Buyle* is er veel sprake van objectiviteit en subjectiviteit, van pluriformiteit en politisering van ambtenarij en justitie. Het arrest is dan ook wel een aanleiding, om te wijzen op een kwalijke evolutie in onze nauwelijks meer dan honderdvijftigjarige Belgische geschiedenis.

Het land was van bij zijn ontstaan intellectueel ingedeeld in ongeveer twee helften, de ene confessioneel en de andere vrijzinnig. Van oudsher ook zorg-

de men er voor, om wat zich op natuurlijke wijze reflecteerde op het electorale en dus parlementaire en gouvernementele vlak, ook zou weerspiegeld worden op het vlak van de ambtenarij en de rechterlijke macht. Men vond het vanzelfsprekend dat ook hier een zekere pariteit heerste tussen de confessionele en vrijzinnige opvattingen in het land. Men vond het even vanzelfsprekend dat hierover werd gewaakt, voor het ene deel door de katholieke en voor het andere door de liberale partij, deze laatste in een later stadium van onze geschiedenis hierin bijgestaan door de socialistische partij. Maar bovendien vond men het in vroegere tijden nog immer vanzelfsprekend dat deze gezagsdragers en rechtsprekenden onmiddellijk na hun benoeming de politieke partij vergaten die hun daarbij geholpen had, om alleen nog te denken aan de grote gedachtenstromingen welke zij op paritaire wijze dienen te vertegenwoordigen, in het belang van het land.

Men weet dat zulks al lang niet meer het geval is met de ambtenaren. Zij blijven wél en nauw in voeling met hun benoemingsheren.

Wordt die nefaste ombuiging nu ook doorgetrokken tot de magistratuur? Dan kan men meteen het einde van de rechtsstaat voorspellen, want dan valt de laagste steunbeer, die deze muur nog recht houdt, meteen weg. Wie het aanbelangt moge dit in overweging nemen.

In 1831 beseften onze grondwetgevers dat de menselijke zwakheid kon zwichten vooral voor macht en voor geld. Daarom werden de rechters onafzetbaar verklaard en door een emeritaat boven alle geldelijke bekommernis verheven. Na de onafzetbaarheid te hebben ondermijnd door uitsluitend partijgebonden benoemingen, werd ook het emeritaat, de prijs die onze voorvaders wilden betalen voor onafhankelijke rechters, gedoodverfd als een louter privilege en eenzijdig afgeschaft. In stede van de echte gebreken van de justitie te lenigen, haar traagheid en voor de meeste burgers onbetaalbare kostprijs¹³, heeft men verkozen haar onafhankelijkheid als derde macht in de staat te ondermijnen en aan de machtswellust der politieke partijen te onderwerpen.

Van een scheiding van die andere machten, van de wetgevende en de uitvoerende macht, kan men in de staat België al sinds een drietal decennia nog nauwelijks spreken. De regeringen wor-

den niet meer gevormd door de Koning maar door de coalitie die daarna de regering leidt en het zijn dezelfde partijbu-reaus die ten slotte de vroege vaders van het parlement op dwingende wijze mandateren om het vertrouwen te stemmen, de budgetten goed te keuren en welke wetsontwerpen ze dienen te aanvaarden of te verwerpen. De uitvoerende macht wordt niet meer gecontroleerd door de wetgevende macht, maar de meerderheid wordt, in een hutsepot van beide machten, alleen nog gadeslagen door de minderheid waarvan het woord alleen al voldoende de onmacht illustreert.

En waartoe zijn de opeenvolgende coalities in staat geweest? Men moet de vraag met wat zin voor satire behandelen, want anders wordt het antwoord veel te triest. En bovendien is de tijd aangebroken van de naakte en rauwe waarheid. Zoals de beenhouwers worst en de bakkers broodjes aan de lopende band produceren, zoals de Latijns-Amerikanen revoluties en kinderen maken heb ik er-gens gelezen¹⁴, zo blinken onze opeenvolgende en wisselende coalities uit in het fabriceren van instellingen. België is een gezegend land. Sinds de hervormingen van 1970-1980 leven wij in een nooit gekende institutionele weelde. Naast het oude parlement met zijn 212 volksvertegenwoordigers en 181 senatoren, die vooral door hun afwezigheid uitblinken, werd ons land begiftigd met drie gemeenschapsraden, een Nederlandstalige, een Franstalige en, voor onze achterkeuken in Eupen en Malmédy, een Duitstalige. Daarnaast beschikken wij over drie gewestraden, de Vlaamse (die dan wel samenvalt met de gemeenschapsraad), de Waalse en de Brusselse, al dient het gezegd dat deze laatste nog in het stadium van proefbuisbaby verkeert. Voeg daarbij nog de negen provincieraden en enkele honderden gemeenteraden, dan is het duidelijk dat ons land de kroon spant in wat men in de Franse taal zo mooi *des assemblées délibérantes* noemt. Afgezien van de provincieraden, die behalve het instandhouden van 9 x 6 bestendige afgevaardigden en 9 x 1 gouverneur, volkomen overbodig zijn geworden, afgezien van de Provincieraden en de Gemeenteraden die alleen maar inferieure, aan de wet onderworpen reglementen kunnen uitvaardigen, afgezien daarvan blijven er een flink aantal *delibererende* (?) raden over, zes als ik goed tel, die ongestoord en, behalve de Kamer en de Senaat, ononderworpen aan

elkaar wetten en decreten kunnen voortbrengen, wat ze dan ook doen, veeleer om elkaar te pesten dan om ons aller welzijn te bevorderen. In hun wijsheid hadden onze recente grondwetgevers trouwens voorzien dat wetten en decreten onderling wel eens tegen elkaar zouden kunnen opbotsen. Geen bezwaar. Afgezien van de alarmbel (eigenlijk ook een nieuwe instelling), die de laatste maanden bij herhaling rinkelde, werd voor de oplossing van deze verkeersproblemen een voorlopige allerlaatste instelling gecreëerd, met name het Arbitragehof, twaalfkoppig en in het blauw gekleed. Ons met instellingen gezegend land beschikte weliswaar reeds over een Raad van State, begiftigd met een speciale conflictensectie, die nooit in functie trad en over een Hof van Cassatie, dat deze arbitragetaak ook wel en waarschijnlijk veel beter had aangekund, maar onze grondwetgevers waren van oordeel dat ook de scheiding van de nog laatste autonome macht beter werd doorbroken. Zes van deze twaalf arbiters behoren niet tot de magistratuur, maar komen uit het parlement. Buiten deze wet- en decreetgevende instellingen zijn er in België ook nog vier uitvoerende instellingen, een nationale regering (met soms tweehoofdige janussen zoals onderwijs en wetenschapsbeleid) en drie, nog geen vier, deelregeringen, die elkaar de loef afsteken niet alleen binnen, maar ook buiten onze landsgrenzen. Zo genieten wij het in de wereld enige voorrecht in Parijs alleen al over vier ambassadeurs te beschikken. Als de concurrentie doorgaat is er planmatig nog plaats voor een onbepaald aantal anderen en dit is geen contradictio in terminis!

Hoe zal dit alles eindigen, op wat loopt dit alles uit? In vroegere tijden had men kunnen voorspellen dat het regime door allerlei misbruiken en corrupties weldra zieltoegend zou worden overgenomen door de onvermijdelijk geworden sterke man, die, in zwart of bruin uniform, de Augiasstal zou uitgeven, met de gekende en aan den lijve gevoelde nevenverschijnselen. Gelukkig lijken die tijden voorbij. Zoals de Europese Economische Gemeenschap definitief een einde schijnt te hebben gesteld aan interne Europese oorlogen, zo lijken mij ook revoluties en staatsgrepen tot een Europees verleden te behoren. Wij zijn dus op een re-evolutie in de goede zin aangewezen. De vraag blijft natuurlijk: hoe kan dat en wie zal het doen.

Wie het kan doen? Het antwoord is eenvoudig. Dat kunt gij alleen, studenten, van wie ik met dit college afscheid neem, omdat gij de komende generatie zijt. Ik heb u geen mooi beeld van ons land afgeschilderd, maar ik wil u niet in een geest van pessimisme verlaten. Vergeet nooit dat gij in een land leeft waar met doorzettingsvermogen en vastberadenheid nog veel kan bereikt en hersteld worden. In een land, beste studenten, waar een van uw voorgangers het haalde tegen een hele rechtsfaculteit. In een land, lieve studentinnen, als u mij dit welkend germanisme veroorlooft, waar een eenvoudige maar vastberaden vrouw, wat ik hoop dat gij alle zult worden, het hele staatsapparaat kon dwingen zijn adoptiewetgeving aan te passen aan de inzichten van een nieuwe vrijgevochten vrouwengeneratie.

Hoe het moet gebeuren zult gij in de eerste plaats zelf moeten uitmaken. Maar ik geloof dat een van de middelen waaraan gij niet zult kunnen voorbijgaan, het herstel is der scheiding van de machten in de Staat, het herstel der scheiding en een versterking van hun onderlinge onafhankelijkheid. Toen men in 1789 in Frankrijk en in 1831 bij ons begon te experimenteren met de parlementaire democratie, dan onderkende men wel de drie grote machten in de Staat. Maar men wist niet en men kon ook niet vermoeden welke nieuwe machten de parlementaire democratie zelf en de evolutie der tijden in het leven zou roepen. Om te beginnen, door het parlementair leven zelf, de politieke partijen. Vervolgens, door de ontvoogding van de arbeidersklassen, de syndicaten. Ten derde, door de uitbarsting van de industriële ontwikkeling en het universaliseren van de handel en nijverheid, de holdings en de multinationals. En ook, door de ongebreidelde infiltratie in elk huisgezin, in elk brein van druksels, radio en televisie, de macht der media. Het zijn alle onvoorstelbare machten geworden in de Staat, die tot nog toe een veeleer ongeregeld en "losbandig" leven konden leiden. Ik geloof dat zij naast de traditionele machten in de Grondwet moeten worden opgenomen, om ook hun vrijheden te regelen en te waarborgen, om ook hun macht te beperken en op een evenwichtige wijze aan elkaars controle te onderwerpen.

In elk geval, indien sommigen van u een politieke loopbaan zouden kiezen en iets willen doen aan de gezondmaking van onze politieke structuur, dan zullen

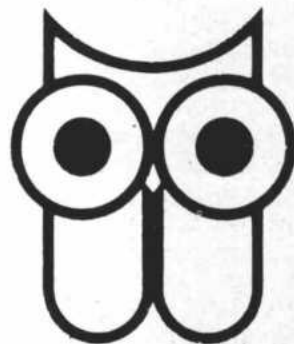
zij het anders aan boord moeten leggen dan onze politieke bestuurders tijdens de pas vergeten verkiezingen, die de straten en de wegen van het land hebben overspoeld met hun egocentrische propaganda en hun ijdele verschijningen, dan zult gij in de eerste plaats afstand moeten doen van eigenbelang en voordeel en met Catoonische zelfverloochening, Catoonische vastberadenheid en Catoonische soberheid alleen nog de gezondmaking van de staat en ons aller welzijn nastreven.

Ik wens u allen, vooral mijn oudstudenten van de laatste jaren, aan de drempel van uw maatschappelijk leven de ware voorspoed en het ware geluk. Ik verlaat het leven dat gij instapt, met de vaste bedoeling het te eindigen zoals ik het begonnen ben, met het schrijven van een roman-kroniek, maar ik zal ook, zoals het elk op rust gestelde past, in de zomer onkruid wieden in de tuin en 's winters hout hakken voor de haard. Dan zal ik aan u denken en mijmerend nagaan wat gij er van maakt. Vaart wel! Maar: rijdt niet te snel!

1. VAN ISACKER F., *Kritische synthese van het Belgische auteursrecht*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1985, 178 p.
2. J.T., 1982, 43; *Rev. Dr. Pén.*, 1982, 688, noot MARCHAL, A.
3. Arrest 14 juni 1941, Assisenhof Brabant, gecit. in DE SMEDT, M., *Zedenschendende publicaties en de vrijheid van drukpers*, R.W., 1968-69, 988.
4. NYPELS, J.S.G. en SERVAIS, J., *Le Code Pénal interprété*, II, Brussel, Bruylant, 1897, 92, nr. 6.
5. *Ibid.*, 91, nr. 3.
6. Cass., 7 april 1982, *Pas.*, 1982, I, 925.
7. *Humo*, nr. 2273, 29 maart 1984, 46-47 en 49-52.
8. Er zijn twee inbeschuldigingstellingen bekend in de Belgische jurisprudentie op grond van art. 80 Sw., die beiden eindigden met een bevestiging in cassatie (beroep is niet mogelijk) met de arresten van 7 november, *Pas.*, 1855, I, 424; *B.J.*, 1855, 1537 en 25 april 1970, *Pas.*, 1870, I, 226; *B.J.*, 1870, 587. Naar een magistraat uit het Limburgse mij onlangs vertelde, zouden er althans in die provincie nog een paar veroordelingen te signaleren zijn, die zonder meer werden uitbetaald.
9. Cass., 18 september 1973, *Pas.*, 1974, I, 46.
10. Arresten van 5 maart 1934 en 14 juni 1941, beiden Assisenhof Brabant, gecit. in DE SMEDT, M., *Zedenschendende publicaties en de vrijheid van drukpers*, R.W., 1968-69, 988.
11. Dit arrest werd bevestigd in Cass., 13 november 1984, onuitg.
12. *Tegenspraak*, 1984, nr. 6, p. 26-27.
13. Dat men in België vijf à tien en soms meer jaar nodig heeft om een principekwestie uit te vechten, cassatie en nieuwe behandeling door het hof van beroep inbegrepen, en dergelijke procedures verscheidene keren het jaarin-komen van de modale burger kunnen kosten, betekent in feite dat niet alle burgers hun recht kunnen laten zegevieren, dat dit uiteindelijk alleen is weggelegd voor financieel machtige personen of groeperingen. Nochtans is de rechtszekerheid van alle burgers het eerste en essentiële kenmerk van de rechtsstaat. Er schort dus wat, er loopt iets scheef dat hoognodig moet worden omgekeerd. Dwingende termijnen blijken onvermijdelijk en ook, zoals reeds in vele landen van de EEG, tarieven. Het is bv. onbegrijpelijk dat de prestaties van niet alle ministeriële ambtenaren getarifieerd zijn, van notarissen en gerechtsdeurwaarders wel, van cassatie-advocaten niet, wat voor gevolg heeft dat zelfs de meest voor de hand liggende voorziening voor de simpele burger een financiële adering kan betekenen.
14. *Pan*, 2125, 18 september 1985, pp. 2-3.

Als het om boeken gaat ...

Standaard Boekhandel

NAAMSESTRAAT 57
LEUVEN 016/23 98 21

lijst eindverhandelingen van de drie vlaamse universitaire centra voor communicatiewetenschappen r.u. gent - v.u. brussel - k.u. leuven

academiejaar 1982-1983 en 1983-1984

Seminarie voor Pers- en Communicatie- wetenschap Rijksuniversiteit Gent

Academiejaar 1982-1983

BEKE Eilly

Van slopen naar renoveren. Een analyse van de berichtgeving over stede-
debouw in 3 nederlandsstalige kranten - toegespitst op Gent van 1958
tot 1982.

H. BALTHAZAR

M. GAUS

M. VAN VAERENBERGH

DAUWE Freddy

Schilderkunst als communicatiemiddel bij geestesgestoorden.

P. GHYSBRECHT

M. VAN VAERENBERGH

F. VAN ISACKER

DE NIJS-KETELS Christian

Het aanbod van een democratisch rolperspectief en gedragsmodel in
het medium jeugdliteratuur. Een casuïstisch onderzoek van enkele be-
kroonde «alternatieve» jeugdboeken.

E. DE BENS

F. VAN ISACKER

P. GHYSBRECHT

DE RUYCK Hans

Recente ontwikkelingen in de Amerikaanse filmindustrie. Structurele
aspecten, verhouding tot video & TV en merchandising.

E. DE BENS

J. BRIERS

F. SAEYS

DE SMET Ingrid

De BRT-berichtgeving: een tekstlinguïstische benadering.

E. DE BENS

M. VAN VAERENBERGH

F. SAEYS

EECKHOUT Carine

Populaire weekbladpers in Vlaanderen: onverbloemde sensatiejourna-
listiek?

F. VAN ISACKER

E. DE BENS

F. SAEYS

JONGBLOET Johan

De Vlaamse uitgeverij doorgelicht: de situatie van het literaire boek in
Vlaanderen, gemeten aan de hand van een aantal prozadebuten in de
periode 1970-1980.

F. VAN ISACKER

M. STORME

F. SAEYS

KEYMEULEN Martin

Het medium als gebruiksinstrument. Een typevoorbeeld: het partijor-
gaan van Amada (huidige partij van de arbeid van België) 5 oktober
1970-1 januari 1983.

J. BRIERS

H. GAUS

E. DE BENS

LEFEVRE Eddy

De specifieke functies van de geschreven pers in de communistische
landen.

J. BRIERS

F. VYNCKE

F. SAEYS

PLADET Pascal

Lichaamstaal, een vorm van non-verbale communicatie.

M. VAN VAERENBERGH

F. VAN ISACKER

P. WYMEERSCH

POELAERT Alain

Anarchisme en film met beschouwing over de Belgische anarchistische
film.

J. BRIERS

E. DE BENS

H. GAUS

SERTIJN Pascal

Monografie van een regionaal informatieweekblad: Het Vrije Waasland.

F. VAN ISACKER

R. VAN EENOO

F. SAEYS

VANDAELE Wilfried

Wij, Vlaams-Nationaal Weekblad, een monografie.

J. BRIERS

H. GAUS

F. VAN ISACKER

VANDECASTEELE Piet

Politieke cartoon in Vlaanderen na 1945.

E. DE BENS
F. VAN ISACKER
F. SAEYS**VAN DER STRAETEN Erna**

Fanzines: een tijdelijk verschijnsel? Poging tot analyse van het ontstaan, de evolutie en de functies van de «punkpers».

J. BRIERS
E. DE BENS
F. SAEYS**VAN IMSCHOOT Hilde**

Instructieve televisie voor volwassenen: een onderzoek naar het verloop van dit massacommunicatieproces en het gebruik ervan in Vlaanderen en Nederland.

J. BRIERS
G. VAN PARIJS

K. DE CLERCK

VERSCHUEREN Michèle

Het luisterspel op de Belgische franstalige radio-omroep. Een schets: 1930-1980.

J. BRIERS
F. VAN ISACKER
M. VAN VAERENBERGH**Academiejaar 1983-1984****BAUWENS Erwin**

Methodologische bedenkingen bij de constructie van een inhoudsanalyse.

E. DE BENS
G. VAN PARIJS
F. SAEYS**BRYSE Lionel**

Het evoluerend maatschappijbeeld en de reclame. Case study: Levi Strauss.

E. DE BENS
M. VAN VAERENBERGH
C. KRUTHOF**CLAEYS Johan**

Vergelijkende analyse van de informatieweekbladen "Knack" en "Pour-quoi-Pas?".

F. SAEYS
E. DE BENS
F. VAN ISACKER**COPMANS Herwig**

Bejaarden en televisie.

E. DE BENS
M. VAN VAERENBERGH
P. GHYSBRECHT**COUCK Werner**

Onderzoek naar de operationaliteit van interactieve videotex in België.

E. DE BENS
F. VAN ISACKER
F. SAEYS**CRYNS Philippe**

«De Zwijger», «Le Canard Enchaîné» en de positie van een satirisch weekblad in de geschreven pers.

F. SAEYS
F. VAN ISACKER
E. DE BENS**DEMAREST Patrick**

Media-educatie in het onderwijs. Mogelijkheden in verband met de doelstellingen van het VSO.

F. SAEYS
H. BRUTSAERT
P. DE MEYERE**DESMET Stefaan**

Auteursrecht en nieuwe mediatechnieken. De Bernerconventie en de Universele Auteursrechten conventie.

F. VAN ISACKER
R. HAMERLYNCK
F. SAEYS**DE SOETE Mieke**

Een belichting van de drukpers in de 18e eeuw te Gent.

E. DE BENS
M. BAELDE
L. DHONDT**DEVOS Luc**

Het Leenrecht.

F. VAN ISACKER
M. STORME
R. VAN CAENEGEM**DRUYTS Katelijne**

Het bioscoopbezoek. Een onderzoek naar beïnvloedende factoren.

F. VAN ISACKER
M. VAN SPAANDONCK
F. SAEYS**ENGELBRECHT Robert-Jan**

Systeemtheoretische beschouwingen over en aspecten van internationale informatiecommunicatie.

E. DE BENS
F. VANDAMME
R. DOOM**GODIN Gert**

Aspecten van boekvormgeving.

F. SAEYS
F. VAN ISACKER
A. VAN DEN BRANDE**HENAU Anne**

De Belgische omroep onder Duitse bezetting (1940-1944).

E. DE BENS
F. VAN ISACKER
F. SAEYS**HERTECANT Gilbert**

Houding van de Belgische pers t.o.v. het militair vraagstuk (1902-1913).

E. VAN BOGAERT
F. SAEYS
M. DE WAELE**KEYNGNAERT Wim**

Twee persinitiatieven vanuit de abdij van Averbode: Goede Pers-uitgaven VZW en Altiora NV. Een terreinverkenningstudie.

E. DE BENS
H. GAUS
F. SAEYS**LESCOUHIER Peter**

Het beeld van West-Europa in de Chinese «Volkskrant». Een inhoudsanalyse van artikelen, tussen februari 1983 en februari 1984 verschenen in de Renmin Ribao.

C. WILLEMEN
E. DE BENS
F. SAEYS**PAPPIJN Mia**

Socialisering van de journalist binnen de redactie. Een studie betreffende de invloeden op de uitoefening van een journalistieke functie.

M. VAN VAERENBERGH
E. DE BENS
F. SAEYS**ROGIERS Gilbert**

Lokale nieuwsvoorziening voor Oostende, complementair aan de grote media. Een vergelijking tussen de periode 76-77 en 82-83.

E. DE BENS
H. GAUS
F. SAEYS**SLABBYNCK Peter**

Sexualiteit op televisie en adolescenten.

F. SAEYS
F. VAN ISACKER
B. CARLIER**VANDEPLASSCHE Filip**

De distributie van de Vlaamse dagbladpers.

E. DE BENS
H. GAUS
F. SAEYS**VERHILLE Peter**

Het profiel van de erkende free-lance journalist in Vlaanderen.

E. DE BENS
F. VAN ISACKER
H. BALTHAZAR**VERMANT Stefan**

Het tijdschrift «Over en Weer»: inhoud en receptie.

E. DE BENS
M. VAN VAERENBERGH
H. BRUTSAERT

VERSCHUEREN Maria

Internationale radiopropaganda. Een onderzoek naar de werking van internationale zenders.

E. DE BENS

F. VAN ISACKER
F. SAEYS

VERSPREET Jerry

Kinderen en TV-nieuws: enkele aspecten van kinderen en informatie-programma's.

E. DE BENS

G. VAN PARIJS
F. SAEYS

VOSSEN Jozef

Een vergelijking tussen de muziekbesprekingen in De Standaard, Het Laatste Nieuws, Le Soir en La Libre Belgique, in 1982.

F. SAEYS

F. VAN ISACKER
J. BROECKX

Sectie Communicatiewetenschap Vrije Universiteit Brussel

Academiejaar 1982-1983**BERTELS Louise**

De beginjaren van de Belgische televisie.

J. VERCRUYSSÉ

E. WITTE
J. CEULEERS

BOEL Remi

De journalist: een ontwikkelingsbeeld van zijn sociale en professionele situatie.

H. BALTHAZAR

E. DE BENS
D. DE SCHAMPHELEIRE

BRIKE Rudi

Bewapeningsproblematiek en veiligheid in periodiek mediaperspectief: een inhoudsanalyse van Der Spiegel, Die Zeit, Le Nouvel Observateur, Le Point, Knack en Elseviers-magazine.

E. WITTE

J. NIEZING
H. DETHIER

BRUM Filip

Politieke berichtgeving omtrent regeringscrisis en regeringsvorming. Case-study BRT-radiojournaal en magazine «Aktueel», 1971-1982.

E. WITTE

E. DE BENS
H. DETHIER

COHEN Yves

Onderzoek van lezersbrieven in 2 Vlaamse kranten.

E. DE BENS

H. BALTHAZAR
H. DETHIER

DE BELDER Karin

Persvrijheid ten tijde van de Brabantse onwenteling (1789-1790).

J. VERCRUYSSÉ

E. SCHOLLIERS
H. BALTHAZAR

DE BROYER Jan

Sociale marketing. De sensibiliseringscampagne «waar Vlamingen thuis zijn ...».

E. DE BENS

E. WITTE
E. ROSSEEL

DE CONINCK Alvin

De sociale berichtgeving op BRT-RTB radio. Een vergelijkend onderzoek (1972-1982).

E. WITTE

C. LIS
H. DETHIER

DE KIMPE Jacques

Zelfinstructie in bibliotheekgebruik: analyse en model.

M. NAMENWIRTH

H. LIEBAERS
A. FACHE

DE SMET Luc

Politieke journalistiek in Vlaanderen.

H. BALTHAZAR

E. DE BENS
C. LIS

DE VRIESE Carine

De sensibiliseringscampagnes voor het nederlandstalig onderwijs in Brussel hoofdstad.

E. DE BENS

E. WITTE
J. CEULEERS

FEYEN Patrick

Weerslag van de economische crisis in de reclame in België.

E. DE BENS

H. DETHIER
C. LIS

FIERLAFIJN Gina

De grenzen van toepasselijkheid van Hotman's semiotisch artistiek instrumentarium toegepast op de film.

H. DETHIER

M. NAMENWIRTH
M. VAN HELLEPUTTE

GEEROLF Nicole

Kuifje: een semiotische en beeldideologische analyse.

H. DETHIER

H. BAETENS BEARDSMORE
C. LIS

GYSELING Patrick

De receptie van de film: «Een vrouw tussen hond en wolf».

H. DETHIER

R. RAES
M. VANHELLEPUTTE

KERRINCKX Nadine

De politieke besluitvorming betreffende het abortusvraagstuk in België. Inhoudsanalyse: onderzoek van de Vlaamse dagbladers van 1973 tot 1975.

E. WITTE

H. DETHIER
C. LIS

KINDERMANS Guy

Micro-informatica als basis van informatiesystemen ten behoeve van marginale groeperingen.

A. FACHE

E. ROSSEEL
R. RAES

LEEMANS Peter

De familie van Thillo en de Belgische weekbladers.

E. DE BENS

H. BALTHAZAR
C. LIS

MAESSCHALCK Michael

Februari-juli 1945. Agenda-setting in een cruciale fase van de koningskwestie. Een inhoudsanalyse van zes Belgische dagbladen.

E. WITTE

J. CRAEYBECKX
H. DETHIER

MEERSMAN Mark

Vraagstellingen rond triviaalliteraire aspecten in politieke communicatie.

D. HELLEMANS-VAN BERLAER

H. DETHIER
E. WITTE

MEULENS Anita

Rainer Werner Fassbinder en het Hollywoodmelodrama van de jaren '50.

D. HELLEMANS-VAN BERLAER

R. RAES
M. NAMENWIRTH

PEREMANS Patrick

Politieke functies van de Belgische dagbladers m.b.t. terrorisme.

E. DE BENS

H. DETHIER
C. ELIARTS

RIGOUX Danielle

Invloed van bedrijfsautomatisering op interne communicatieprocessen.

A. FACHE
E. ROSSEEL
D. DE SCHAMPHELEIRE**THYS Anne**

Een onderzoek naar de verstaanbaarheid van uitzendingen door derden.

E. DE BENS
C. LIS
J. CEULEERS**TRIBOUT Martina**

De Bloso campagnes in het kader van de overheidsvoorlichting.

E. DE BENS
D. DE SCHAMPHELEIRE
J. CEULEERS**VALLAEYS Frank**

De editorialist en het politiek besluitvormingsproces. Case-study: de Vlaamse katholieke pers en Egmont-Stuyvenberg.

E. WITTE
J. CEULEERS
H. DETHIER**VANDENPLAS Karina**

Het imago van de vrouw in het stripverhaal.

H. DETHIER
H. BAETENS BEARDSMORE
C. LIS**VAN DE SOMPEL Pierre**

Van Humoradio tot Humo: aspecten van de strategie van een familie-weekblad (1952-1982). Een inhoudsanalyse.

E. DE WITTE
H. DETHIER
E. DE BENS**VAN DE WAL Karin**

Het personeelsblad in België.

E. DE BENS
A. FACHE
E. ROSSEEL**VAN GOETHEM Greta**

Bijdrage tot de geschiedenis van de 18e eeuwse Brusselse revolutionaire pers: studie van de Jacobijnse krant «Le Journal de la Société des amis de la liberté et de l'égalité, établie à Bruxelles» (1792-1793).

J. VERCRUYSE
E. SCHOLLIERS
H. DETHIER**VAN GYSEGHEM Jan**

Duiding op de BRT-TV. Een profiel van Panorama.

E. DE BENS
H. BALTHAZAR
E. WITTE**VANLERBERGHE Jos**

De persraden in Groot-Brittannië, Duitsland en Nederland en een model voor België.

E. DE BENS
H. BALTHAZAR
J. CEULEERS**VERHEYDEN Danny**

Onderzoek naar werking en uitstraling van stadradio FM Brussel. Lokale radio als kleinschalig communicatiemiddel.

E. DE BENS
J. CEULEERS
E. WITTE**VERHEYDEN Dirk**

De voorlichting over ecologie door de voorlichtingsdiensten van de Europese Gemeenschappen.

E. DE BENS
C. LIS
J. VERCRUYSE**VERREZEN Carola**

Kijkgewoonten van duitstalige Belgen. Perspectieven voor een BRF-T.V.

E. DE BENS
J. CEULEERS
E. ROSSEEL**WALRAVENS Rudi**

De andere film, zijn geaardheid.

H. DETHIER
M. NAMENWIRTH
R. RAES**WYN Jan**

Semantiek in de film. Onderzoek naar de opbouw van de narrativiteit in de film «Querelle» van Rainer Werner Fassbinder.

H. DETHIER
C. LIS
M. VANHELLEPUTTE**Academiejaar 1983-1984****ADRIAENSEN Marie**

Jean D'Ormesson: van directeur tot chroniqueur. Le Figaro 1969-1983.

J. VERCRUYSE
H. BAETENS BEARDSMORE
H. DETHIER**ALDERHOUT Carina**

Mediaplanning in de reclame.

E. DE BENS
M. KNOCHE
E. ROSSEEL**BANEN Mark**

Een analyse van de evolutie van het communicatiegebeuren van de katholieke gemeenschap in Brussel in het licht van de communautaire spanningen (1960-1980).

E. WITTE
H. DETHIER
H. BAETENS BEARDSMORE**BLOMMAERT Jürgen**

S.M. Eisenstein's «Ivan Groznyj».

H. DETHIER
M. NAMENWIRTH
R. RAES**BOUTON Carola**

Sociale aspecten van de nieuwe media (notities i.v.m. behoefte, gebruik en impact van de nieuwe communicatietechnologie voor de consumptie).

E. DE BENS
M. KNOCHE
E. ROSSEEL**BRAEM Werner**

Graffiti.

H. DETHIER
E. ROSSEEL
M. NAMENWIRTH**BUYST Anne**

De regisseursvisies in het Brabants collectief voor theaterprojecten van 1980-1984.

CHEN Sanja

Pre- en posttests in de reclame.

E. DE BENS
J. BORGERS
H. BALTHAZAR**CLOETENS Joël**

De regionalisering van de openbare omroep. Een vergelijking tussen enkele Westeuropese landen. Een model voor België.

E. DE BENS
H. BALTHAZAR
J. CEULEERS**DELECHAMBRE Dirk**

Fictie en depictie: attitudevorming van het publiek t.o.v. de roman «Daar is een mens verdronken» van Ernest Claes en de T.V.-verfilming ervan.

E. DE BENS
R. RAES
J. CEULEERS**DERIDDER Daniëlla**

Wetenschapscommunicatie in en om bedrijfssituaties. Een verkennend onderzoek.

A. FACHE
E. DE BENS
C. LIS
E. ROSSEEL

DEVOS Alain

De vredesbeweging in de Vlaamse massamedia. Een inhoudsanalyse van zes Vlaamse dagbladen en de B.R.T.-radio- en televisieprogramma's.

E. DE BENS

M. KNOCHE

H. DETHIER

DEVRIESE Geert

De Vlaamse dagbladpers en de repressie na W.O. II. Een inhoudsanalytisch onderzoek van de beslissing in de periode september 1944 - maart 1946.

DIEUSART Martine

Maatschappelijke discussieruimte: feitelijkheid of utopie. (Brede) Maatschappelijke discussie energiebeleid in Nederland.

A. FACHE

H. DETHIER

E. DE BENS

C. LIS

EELEN Anne Marie

Waarneming en ideologie. W. Benjamin.

H. DETHIER

M. VAN HELLEPUTTE

R. RAES

ERNST Marc

Het maandblad KOMMA als journalistiek exponent van de Nieuwe Sociale Beweging. Een actie-onderzoek bij de redactie.

R. RAES

M. KNOCHE

H. BALTHAZAR

GOOSSENS Gerrit

De werking van de advertentiegroepen in de Belgische dagbladpers.

E. DE BENS

M. KNOCHE

H. BALTHAZAR

HOLDERBEKE Jan

De situering van Agalev in en om de milieubeweging.

A. FACHE

M. KNOCHE

E. DE BENS

H. DETHIER

JANSEN Marleen

De karikatuur als communicatiemedium: een inhoudsanalytisch onderzoek naar de koningskwesie in de Belgische satirische pers gedurende de naoorlogse periode.

H. DETHIER

E. WITTE

J. VERCRUYSSSE

PAENHUYSEN Jan

«Derde Wereld»-journalistiek. Een case-study: Centraal Amerika (1980-1982).

E. WITTE

C. LIS

M. KNOCHE

PAIRON Karin

Bijdrage tot de studie van karikaturen. Case-study: inhoudsanalyse van IAN-karikaturen.

H. DETHIER

E. DE BENS

J. VERCRUYSSSE

PAUWELS Barbara

Medische informatie in de pers: een omstreden vorm van wetenschapsvoorlichting.

E. DE BENS

H. DETHIER

J. CEULEERS

PHILIPS Marleen

Politieke informatieverwerving bij de schoolgaande jeugd.

A. FACHE

E. ROSSEEL

E. DE BENS

C. LIS

RIBOUVILLE R.

Politieke en economische aspecten van de Vlaamse filmproductie sinds 1945.

E. WITTE

M. NAMENWIRTH

R. RAES

SANCTORUM E.

Netwerk zelfhulp Vlaanderen: een onderzoek naar de operationalisatie van grondideeën in projecten.

A. FACHE

E. ROSSEEL

E. DE BENS

J. VILROCKX

SIERENS Sven

Muziek en maatschappij: op zoek naar een model.

M. NAMENWIRTH

C. LIS

J. VERCRUYSSSE

SMESSAERT Fabienne

Politieke informatieverwerving via televisie: onderzoek bij 9 à 12 jarige kinderen in het nederlandstalig onderwijs te Brussel.

E. WITTE

M. KNOCHE

I. PONJAERT

VANDEN EYCKEN Martine

Uses and gratifications. Recente trends in het onderzoek + case study.

E. DE BENS

M. KNOCHE

H. SLOORE

VANDER LINDEN Frank

Onderzoeksjournalistiek in de Vlaamse weekbladpers.

E. WITTE

E. DE BENS

H. DETHIER

VAN GOETHEM Greta

Een Brusselse, Jacobijnse krant: «Journal de La Société des Amis de la Liberté et de l'Egalité, établie à Bruxelles» (1792-1793).

J. VERCRUYSSSE

H. DETHIER

H. BAETENS BEARDSMORE

VAN OUYTSEL Marleen

Relatie openbare omroep - publiek (in casu: TV-kijkpubliek).

E. DE BENS

H. BALTHAZAR

J. CEULEERS

VERHEYDEN Danny

Lokale radio als kleinschalig massacommunicatiemiddel. De werking van stadradio FM-Bruxel.

E. DE BENS

J. CEULEERS

E. WITTE

WIELS Peter

Politieke aspecten van overheidsvoorlichting in België: de persattachés van de ministeriële kabinetten.

E. WITTE

E. DE BENS

J. CEULEERS

Centrum voor Communicatiewetenschappen K.U. Leuven

FEBRUARI 1983**DEMEULENEERE Carine**

De taal van de kleding. Van lichaamsdecoratie tot modekleding.

L. VAN POECKE

G. FAUCONNIER

HEIRMAN Adriaan

Het fait divers.

W. VAN DER BIESEN

L. VAN POECKE

NIVELLE Maria

De programmatie van de Leuvense bioskopen. Analyse van het programmatiebeleid in '79.

J.M. PETERS

L. VAN POECKE

PRIEM Liliane

Russische propaganda en de publikaties van de Vlaamse vredesbewegingen.

L. BOONE L. MEERTS

STOFFELS Machteld

New journalism.

L. BOONE G. FAUCONNIER

VAN BALLAER Martine

Reclame en cosmetica.

G. FAUCONNIER W. VAN DER BIESEN

VAN WASSENHOVEN Luc

Hedendaagse politieke muziek in Vlaanderen.

G. DE MEYER L. PRENEEL

VANHOOF Karin

Informatisering van de informatie: de informatisering van het krantenbedrijf.

L. BOONE W. VAN DER BIESEN

JULI 1983**COENEN Marc**

Regelovertreding en dubbelzinnigheid in de interactie. Een conversatie- en frame-analytisch onderzoek op basis van de activiteiten van Kees van Kooten en Wim de Bie.

L. VAN POECKE G. DE MEYER

DE RYCKE Maria

Een case-study van de public relations dienst van Ford Motor Company (Belgium) N.V.

P. MARCK G. FAUCONNIER

HEYLANDS Luc

Evolutie van de Spaanse dagbladpers. Overgang van dictatuur naar democratie van 1938 tot 1983.

L. BOONE L. MEERTS

HORCKMANS Marc

Historiek van de moderne populaire muziek.

G. DE MEYER G. FAUCONNIER

JESPERS Herman

Tekstanalyse van de Vlaamse schlager. Een kwantitatieve inhoudsanalyse van 1 jaar Vlaamse hitparade-noteringen.

G. DE MEYER L. VAN POECKE

PELGRIMS CHRISTINE

Communicatie in organisatieverband. Communicatieve aspecten van structuur, netwerken en besluitvorming in organisaties.

G. FAUCONNIER D. VLOEBERGHES

POMPEN Eric

Regionale berichtgeving en lokale correspondenten - regio Antwerpen Noord.

W. VAN DER BIESEN L. MEERTS

SWINNEN Wim

De rockcinema. Een structurele benadering.

G. DE MEYER L. VAN POECKE

VANDER ELST Luc

Auditieve en tactiele communicatiemediën voor visueel gehandicapten en hun situering in de Vlaamse blindenbibliotheken.

G. FAUCONNIER L. BOONE

VAN DE VIJVER Wim

Regelovertreding en dubbelzinnigheid in de interactie. Een conversatie- en frame-analytisch onderzoek op basis van de activiteiten van Kees van Kooten en Wim de Bie.

L. VAN POECKE G. DE MEYER

VAN EDOM Gaby

Flair. Een nieuw Vlaams vrouwenweekblad. Een inhoudsanalyse.

W. VAN DER BIESEN L. BOONE

VAN PEEL Walter

Wat is nieuw? Het begrip «news» in de Amerikaanse handboeken voor jonge journalisten.

L. BOONE G. FAUCONNIER

VANPUYVELDE Mylene

Van schoolradio tot kinderjournaal. Een blik op de kinderradio van de B.R.T.

P. VANDENBUSSCHE G. FAUCONNIER

WEYNS Reinhilde

De Hollywood-ster. Een constructie van een mythe. Analyse van een voorbeeld: Lauren Bacall.

J.M. PETERS L. VAN POECKE

SEPTEMBER 1983**AERTS Geert**

Satellietomroep in Europa. Een situatieschets met aandacht voor enkele politieke, juridische en economische implicaties.

G. FAUCONNIER P. VANDENBUSSCHE

CASTILLO Jimena

Het grondwetsreferendum in de krant «El Mercurio».

L. BOONE W. VAN DER BIESEN

CHIELENS Piet

Schrijven over muziek kan eigenlijk niet. Een semiologische analyse van muziekcritiek.

L. VAN POECKE G. PERSOONS

CURIAS Nadine

Het internationale reclamebureau. Situatieschets aangevuld met een case-study.

G. FAUCONNIER P. MARCK

DAEMS Karel

Waarden en normen in film en realiteit. Amerika in de periode 1967-73.

J.M. PETERS L. VAN POECKE

DE MUNCK Luc

Van het Daensistisch weekblad «De Werkman» tot het Vlaams-Nationaal concentratieweekblad «Strijd». 1918-1940. Historiek en repertoire.

L. BOONE W. VAN DER BIESEN

DE ROUBAIX Marie-Jeanne

Sekse-stereotypen en sexistische ideologie in reclame. Literatuuronderzoek naar sekserollen en sekse-stereotypen gevolgd door een kwantitatief-retorisch onderzoek van reclameteksten.

L. VAN POECKE G. FAUCONNIER

FRANTZEN Dominique

Voorlichting vanuit de gezondheidssector in Vlaanderen.

G. FAUCONNIER P. MARCK

GOOSENS Olga

Macht en kracht van de ACOD-BRT. Akties in de periode 1969-1979.

L. BOONE P. VANDENBUSSCHE

LELIAERT Hilde

De bestrijding van het tabaksverbruik in België. Voorlichtingscampagnes en wettelijke restricties inzake reclame, etikettering en distributie.

L. NEELS G. FAUCONNIER

MONSTREY Greet

PR en reclame. Samenwerking in een reclameagentschap.

P. MARCK G. FAUCONNIER

PEREMANS Kris

Spectaculaire jeugd-subculturen na W.O. II: een vorm van intentionele communicatie. Inventaris en literatuurstudie.

G. DE MEYER L. VAN POECKE

SMEETS Gemma

Het beeld van België in de Nederlandse opinieweekbladpers. Een inhoudsanalyse van zes Nederlandse opinieweekbladen.

W. VAN DER BIESEN P. MARCK

SPREUWERS Els

De agenda-setting theorie. Een literatuuronderzoek naar de agenda-setting functie van de massamedia.

G. FAUCONNIER G. DE MEYER

VAN DEN BERGHE Vera

De spiegel functie van de reclame. Een onderzoek naar de ideologische werking van de reclame.

L. VAN POECKE G. DE MEYER

VANDENHOVE Christine

Berlin Alexanderplatz. De vertelwijze in roman en film.

J.M. PETERS L. VAN POECKE

VAN GRINSVEN Maria

Het interview. Een conversatie-analytisch onderzoek van een interactie-type.

L. VAN POECKE G. FAUCONNIER

VERDRENGH Nadine

Het kernongeval op Three Mile Island in de Belgische pers. Mededellingsanalyse.

W. VAN DER BIESEN L. BOONE

VERLINDEN Peter

De berichtgeving over betogingen door de B.R.T.-televisie (1960-1974).

L. BOONE P. VANDENBUSSCHE

FEBRUARI 1984**ANNE Marc**

De ontwikkeling van het omroepbestel in België 1960-1979.

P. VANDENBUSSCHE G. FAUCONNIER

DAEMEN Freddy

Het gebruik van satellieten voor televisie. Een historisch overzicht toegepast op West-Europa.

G. FAUCONNIER P. VANDENBUSSCHE

DAUCHY Eric

Indonesia. Traditional communication patterns, mass media and telecommunications. Emphasis on Palapa satellite communications network.

L. BOONE L. BAECK

DELRUE Luc

Het internationaal televisieprogrammaverkeer. Een kwantitatieve casestudie van de BRT-instroom.

L. BOONE W. VAN DER BIESEN

J. SERVAES

DE WIT Bart

Op onderzoek naar het fenomeen punk. Subcultuur of handelsmerk?

G. DE MEYER G. FAUCONNIER

ENGELEN Eddy

«Kwaliteitskrant» vs. «populaire krant». Een inhoudsanalyse van De Standaard, Het Volk en Het Laatste Nieuws.

W. VAN DER BIESEN L. BOONE

KNAEPS Bruno

Jongeren voor de buis. Een terreinverkennd onderzoek naar het televisiekijkgedrag van 12-14 jarigen aan de hand van een enquête in de Mechelse scholen.

P. VANDENBUSSCHE G. DE MEYER

MAES Christine

Skinheads. De betekenis van een subcultuur.

G. DE MEYER L. VAN POECKE

MUESEN Wouter

Een analyse van de buitenlandse BRT- en RTBF-berichtgeving op basis van de nieuwsfactorenthorie van Galtung en Ruge.

L. BOONE W. VAN DER BIESEN

J. SERVAES

PARUYS Nora

«Ossession» en «The postman always rings twice». Een vergelijkende sociologische analyse.

J.M. PETERS L. VAN POECKE

POLLERS Eddy

De coverfoto als communicatiemedium.

J.M. PETERS L. VAN POECKE

ROBEYNS Anne

De verhouding feiten-statements in de Belgische nederlandstalige dagbladers.

L. BOONE L. VAN POECKE

SIMONS Maria

Naar een communicatiepolitiek model voor de derde wereld?

L. BOONE L. BAECK

J. SERVAES

SMETS Jos

De houding van de Afrikaanse staten jegens de nationale pers. Studie omtrent de aanpassing van het communicatiesysteem van het politieke, socio-ekonomische en kulturele kader.

L. BOONE J. NICAISE

J. SERVAES

SOUILLION Marc

De communicatiepolitieke evolutie van de Franse omroep in de Vijfde Republiek (1959-1983).

L. BOONE P. VANDENBUSSCHE

THEUWS Maria

Ontwikkeling van een volk via de massamedia. Een onderzoek naar de educatieve functie van de massamedia in de Dominikaanse Republiek.

L. BOONE L. MEERTS

TIREZ Luc

Het profiel van de Leuvense TV-kijker. Beeld van het televisie-menu.

G. FAUCONNIER G. DE MEYER

VANDELOOK Marc

Kinderprogramma's Tik Tak, Liegebeest en Jeugdfeuilletons nader bekeken.

J.M. PETERS P. VANDENBUSSCHE

VAN LOON Hilde

Publieke opinie en openbaarheid. Een literatuurstudie over enkele stellingnamen van Habermas en Bourdieu.

L. VAN POECKE L. BOONE

J. SERVAES

VERBEKE Hans

75 jaar Brugsch Handelsblad. Historiek en inhoudsanalyse.

W. VAN DER BIESEN L. BOONE

VERSHOOTEN Christiane

Het editorialiseringsgedrag van Vlaamse dagbladen: proeve tot duiding van de belangrijkste verklaringsvariabelen. Een communicatie-wetenschappelijke benadering.

W. VAN DER BIESEN L. BOONE

VOS Marleen

Ieder spreken is retorisch. Een literatuurstudie van stellingen rond retoriek en communicatie.

L. VAN POECKE J.M. PETERS

WIJNS Frieda

Ruimtelijk gedrag of proxemica. Een verkennende literatuurstudie.

L. VAN POECKE G. FAUCONNIER

JULI 1984**DRIESEN Nicole**

De toekomst van het maatschappijkritische boek. Theorievorming en case-study van Kritak.

L. VAN POECKE L. BOONE

GORDTS Marleen

Modiefotografie. Een semiologische-retorische analyse.

J.M. PETERS L. VAN POECKE

MEYSMANS Karel

De boekenbeurs voor Vlaanderen. De Antwerpse boekenbeurs als promotiemiddel voor het boek in Vlaanderen.

G. FAUCONNIER L. BOONE

OBBELS Anne-Marie

Inhoudsanalyse van het filmtijdschrift "Andere Sinema" (1978-1983).

W. VAN DER BIESEN L. VAN POECKE

PARMENTIER Daniël

Interpersonele communicatie en taalgebruik.

L. VAN POECKE J.M. PETERS

SMEETS Godelieve

Adverteren in een drietalig land. Een comparatieve analyse van het beleid en de reclame-investeringen in Belgische dagbladen.

G. FAUCONNIER L. BOONE

VANDEBERG Jan

De gezondheidsvoorlichting bij de Landsbond der Christelijke Mutualiteiten.

G. FAUCONNIER P. MARCK

VAN SUNDERT Francis

De promotie van fonogrammen in Vlaanderen. Met bijzondere aandacht voor het mediagebruik.

G. DE MEYER G. FAUCONNIER

SEPTEMBER 1984**BOON Antoon**

Participatie in de lokale radio-omroep. Het onderzoek naar de verhouding tussen de radio's en hun publiek.

G. DE MEYER G. FAUCONNIER

CIENSZKOWSKI Jean-Pierre

Reclame en het onderbewuste.

G. FAUCONNIER J.M. PETERS

CLYSTERS Paul

De Beeldplaat: een toekomstig massamedium? Een terreinverkennerstudie.

G. FAUCONNIER G. DE MEYER

COENEN Aimé

Piraterij van geluidsopnamen.

G. DE MEYER L. NEELS

DE BUSSCHER Patrick

De Amerikaanse western van 1962 tot heden. Een structuralistische benadering.

J.M. PETERS L. VAN POECKE
W. HESLING

DRIJVERS Jan

De Vlaamse stadskrant: het kwade geweten van een niet zo brave burger. Een dubbele visie op haar ontstaansgeschiedenis. Deel 1: De sociaal-politieke wortels. Deel 2: De communicatieve wortels. De Vlaamse stadskrant tussen verleden en toekomst.

L. BOONE W. VAN DER BIESEN

DUERINCKX Marleen

Het public relations-onderwijs in Vlaanderen en Nederland. Een vergelijkende studie.

P. MARCK G. FAUCONNIER

HANSEBOUT Kristien

De reclame voor tabaksproducten. Een kwantitatieve en kwalitatieve analyse van de rookwarenadvertenties tussen 1963 en 1983 in vier Vlaamse weekbladen.

W. VAN DER BIESEN G. FAUCONNIER

KUYPERS Bart

Mobiele reclame. Een vergeten medium?

G. FAUCONNIER P. MARCK

LAMBIN Anna

De kindertelefoon. Het medium van de Kinderrechtenbeweging.

L. BOONE P. VANDENBUSSCHE

LIENARD Wim

Ledenbladen van Vlaamse jeugdbewegingen. Een inhoudsanalyse.

W. VAN DER BIESEN G. DE MEYER

MICHIELS Carola

Het imago in de persuasieve communicatie. Een literatuuronderzoek naar de functies, de opbouw en de aantasting van commerciële imago's.

G. FAUCONNIER P. MARCK

TRIO Wendel

Het beeld van de Noord-Amerikaanse indiaan in de realistische westernstrip.

L. VAN POECKE W. VAN DER BIESEN

VAN DER AA Patrick

De wezenskenmerken van Yasujiro Ozu's filmstijl. Een filmesthetische analyse van een aantal Ozufilms voorafgegaan door een terreinverkennerstudie over de Japanse film in historisch en cultureel perspectief.

J.M. PETERS L. VAN POECKE

VANDERKERKEN Bart

De eigendomsstructuren in de Belgische dagbladpers.

W. VAN DER BIESEN L. BOONE

VANDERSTEEN Huguette

Informatief schrijven. Een genre, een stijlform.

L. VAN POECKE J.M. PETERS

VANHUELE Marc

Satirische pers in Vlaanderen. Een onderzoek van het fenomeen satire en een analyse van 't Pallieterke, Mep en De Zwijger.

L. VAN POECKE J.M. PETERS

VANLEEUW Christine

Van criticus tot cineast. Claude Chabrol, Jean-Luc Godard en François Truffaut.

J.M. PETERS L. VAN POECKE

VAN REMOORTELE Martine

Jeugdliteratuur en socialisatie. Een toepassing van Basil Bernsteins theorie op jeugdliteratuur.

L. VAN POECKE

W. VAN DER BIESEN

VANSTAPPEN Kristiaan

Filmcontrole in België.

L. NEELS

J.M. PETERS

VAN ZAELEN Christine

Een retorische analyse. Toegepast op een sociaal-kritische film, met name Network van Sidney Lumet.

J.M. PETERS

L. VAN POECKE

VERELST Judith

De foto in de pers. Een inhoudsanalyse van drie Vlaamse dagbladen.

W. VAN DER BIESEN

J.M. PETERS

VERSTRAETEN Dany

BRT-radio en verkeersgeleiding. Een praktische benadering.

P. VANDENBUSSCHE

L. BOONE

WAUTERS Hilde

Sterrencultus in Jours de France. Inhoudsanalytische benadering.

G. DE MEYER

L. VAN POECKE

WAUTERS Luc

Wat is er zo Vlaams aan de Vlaamse film? Onderzoek naar een specifiek karakter van de Vlaamse film.

J.M. PETERS

L. VAN POECKE

Jan SERVAES

UNESCO, DE VERENIGDE STATEN EN HET INTERNATIONALE COMMUNICATIEDEBAT

1985 75 blz. 100 BF

een uitgave van het
Centrum voor Communicatiewetenschappen
E. Van Evenstraat 2A
B-3000 Leuven

feiten en meningen uit de media- wereld

KRIS VANSTAPPEN,
WIM VAN DER BIESEN
EN
LUC DUJOURIE

Het enige duitstalige Belgische dagblad GRENZ-ECHO (oplage beneden de 15.000 exemplaren), dat reeds enkele jaren verlieslatend is, werd overgenomen door twee duitstalige zakenlieden. De nieuwe eigenaars-uitgevers Küchenberg en Thommesen sloten — voor de duur van twee jaar — een akkoord met de journalisten en met de vakbonden. Deze overeenkomst behelst o.a. de afvloeiing van 7 (van de 64) personeelsleden, een verlenging van de arbeidstijd en een loonsvermindering met 7,5%.

Het Vlaams-nationale weekblad 't PALLIETERKE ging er vanaf zijn eerste verschijnen, zowat veertig jaar geleden, prat op geen RECLAME te publiceren, daar zulks mogelijk een bedreiging voor de onafhankelijke status kon betekenen. Daarin is sedert oktober 1985 verandering gekomen. Men wees in dit verband op de steeds toeneemende produktiekosten, die hedentendage geen enkel blad meer in de mogelijkheid laten te overleven zonder reclame-inkomsten.

De Belgische dag- en weekbladen beleven moeilijke jaren. Volgens de Nationale Federatie van Informatieweekbladen (NFIW) verkeert de BELGISCHE PERS zelfs in een CRISISITUATIE. Een balansanalyse van 34 persbedrijven wees inderdaad uit dat er in 1984 een globaal nettoverlies werd geboekt van 194 miljoen BF. In 1983 had men nog een nettowinst genoteerd van 570 miljoen BF. Een nazicht van de winst- en verliesrekeningen van de Vlaamse uitgeverijen wees uit dat 6 (van de 12) persbedrijven in 1984 in de rode cijfers zaten, nl. de N.V. Het Rijk der Vrouw (-346.682.000), de uitgeverij Hoste met *Het Laatste Nieuws* en *De Nieuwe Gazet* (-117.141.000), de C.V. De Morgen (-55.500.000), de N.V. Het Volk (-23.844.000), de N.V. Concentra met *Het Belang van Limburg* (-7.820.000) en de N.V. Uitgeversbedrijf Tijd met *De Financieel Economische Tijd* (-871.000). Het enorme verlies van Het Rijk der Vrouw houdt verband met een filiaal in Frankrijk dat heel wat geld zou opgeslorpt hebben, maar dat in augustus 1985 verkocht werd aan een Franse uitgeverij. Bij de dagbladen waren de grootste winstcijfers voor de N.V. De Vlijt met *Gazet van Antwerpen* (+33.567.000) en voor de Vlaamse Uitgeversmaatschappij van o.a. *De Standaard* en *Het Nieuwsblad* (+73.100.000).

Dit laatste bedrijf had in 1983 nog een winst geboekt van 167 miljoen BF. Dit verlies van bijna 100 miljoen zou toe te schrijven zijn aan de mislukking van de krant *24 Uur*. Door al die verliezen wordt de perssector meer en meer afhankelijk van vreemde investeringsmiddelen en dat heeft volgens de NFIW dan weer tot gevolg dat de hoge interestlasten de leefbaarheid van de gehele pers bedreigen.

Volgens de gegevens van het B.R.T.-KIJKEN LUISTERONDERZOEK keken de Vlamingen in 1984 gemiddeld 2 uur en 4 minuten per dag naar de televisie. Dit is 6 minuten meer dan in 1983, wat vooral een gevolg zou zijn van de Olympische Spelen. Anderzijds was einde 1984 83% van de Vlaamse TV-toestellen aangesloten op de kabel en beschikte 20% van de gezinnen over meer dan één TV-apparaat. 10% van de toestellen was geschikt om teletekst te ontvangen.

In de franstalige Belgische pers zet het CONCENTRATIEPROCES zich nog steeds verder. Einde september 1985 werd de toestand van het reeds lang in financiële moeilijkheden verkerende semi-officiële socialistische partijorgaan LE PEUPLE erg precair. Twee (sterke) kandidaten stonden klaar om het blad samen met z'n zusterkrant LE JOURNAL ET INDEPENDANCE over te nemen van de uitgeefster, de "Presse Démocratique Socialiste" (PDS). Zowel de Franse groep Hersant, als de Brusselse groep Rossel, die o.a. *Le Soir* uitgeeft, hadden een bod gedaan. Het dagblad *De Morgen* sprak dan ook van "een rode krant die moet kiezen tussen de pest en cholera". Het personeel van *Le Peuple* was enorm verdeeld. De journalisten (nauwelijks 15 van de 108 personeelsleden) opteerden voor Hersant omdat hij redactionele waarborgen gaf, terwijl de arbeiders en technici voor Rossel kozen omdat deze groep interessanter voorstellen deed op het vlak van de werkgelegenheid. Na wekenlange discussies en allerlei verwarring werd de knoop definitief doorgemaakt in het voordeel van de groep Rossel. *Le Journal et Indépendance* en *Le Peuple* sloten op 1 november een (technisch en commercieel) samenwerkingsakkoord met het liberale Charleroise blad *La Nouvelle Gazette*, een dochteronderneming van Rossel. Hoewel deze laatste krant een aantal bladzijden "algemene in-

formatie" zou leveren aan de beide andere bladen, zou ieders ideologische en filosofische onafhankelijkheid gewaarborgd blijven. Enkele dagen later, op 9 november, werd de uitgeverij van de beide socialistische publikaties (op bekentenis) failliet verklaard. Het deficit bedroeg 100 miljoen BF en de gezamenlijke oplage 22.000 exemplaren (hoewel officieel 40.000 werd opgegeven!). Sindsdien controleert de N.V. Rossel meer dan de helft (nl. 51,35%) van de globale franstalige Belgische dagbladpers.

De Britse televisiezender SKY CHANNEL zal voortaan ook in het BRUSSELSE op de buis verschijnen. Deze zender, die via satelliet over Europa wordt uitgestraald, werd sedert 10 oktober 1985 door de Brusselse maatschappij Brutélé in zijn kabel-aanbod opgenomen. Sky Channel kon reeds sedert medio 1985 in Luik en Charleroi worden bekeken.

Na zowat een jaar van problemen en onderhandelingen aangaande de mogelijke OVERNAME van het in financiële nood verkerende persagentschap UPI, lijkt het erop dat er een einde komt aan alle gissingen hieromtrent. UPI zou voor het eerst in zijn 78-jarige geschiedenis in niet-Amerikaanse handen terecht komen. Voornaamste gegadigde in deze 41 miljoen dollar-transactie zou de Mexicaanse krantenmagnaat Mario Vazquez Rana worden.

Een minderheidsparticipatie van zowat tien percent zou in handen zijn van de Texaanse makelaar Joe Russo. UPI had reeds geruime tijd af te rekenen met zware financiële moeilijkheden en vroeg op 28 april 1985 om bescherming tegen de schuldeisers. Men stond toen al voor zowat 45 miljoen dollar in het krijt. Vanaf dat moment is men dan naarstig op zoek gegaan naar mogelijke nieuwe eigenaars en in dit verhaal, dat zowat een jaar zou duren, doken namen als Reuters, Ted Turner en Gulf & Western Companies op. Alles wijst er nu op dat er een einde gekomen is aan deze gissingen en dat Vazquez Rana het gehaald heeft.

Rana is een bekende naam, die onder meer eigenaar is van Mexico's grootste krantenketen El Sol; dit bedrijf verspreidt zowat 55 edities. De andere nieuwe eigenaar, Russo, staat bekend als een zeer geslaagd zakenman.

Het agentschap, dat zijn volledige dienst-

verlening zou behouden, zou worden omgedoopt tot "New UPI Incorporated".

In omroepeland gaat de evolutie onverminderd verder. Sinds het najaar 1985 komen de programma's van de Italiaanse televisie, RAI UNO, op het kabelnet in het Kortrijkse en in de provincie Limburg, waar de abonnees nu 17 zenders kunnen ontvangen. De TV-signalen worden opgevangen van de Europese telecommunicatiesatelliet ECS.

Na enige moeilijkheden om binnen de Vlaamse regeringscoalitie tot een akkoord te komen betreffende de DOORBREKING van het BRT-OMROEPPMONOPOLIE is men op 21 november jl. toch tot eensgezindheid gekomen. Naast de openbare omroep moet een commerciële zender worden opgericht. Voor de financiering zal een beroep worden gedaan op de Vlaamse geschreven pers. Verdere financiële inkomsten zouden worden bekomen door middel van etherreclame, een financiële bron die de BRT uitdrukkelijk wordt ontzegd.

Dat alles toch niet zo duidelijk was als het leek, bleek uit moeilijkheden binnen de CVP als gevolg van enkele uitspraken van minister Geens. Deze stelde in een interview dat het tweede net exclusief zou worden voorbehouden voor de commerciële zender. Vooral de uitspraak dat men de deur zou openhouden voor een eventuele RTL-minderheidsparticipatie zette nogal wat kwaad bloed bij een aantal partijgenoten.

Na de recente invoering van de vierde TV-zender "Canal Plus" lijkt het er op dat het Franse omroepbestel nu pas echt goed op hol is geslagen.

Niet alleen was er op 19 november jl. de regeringsmededeling met betrekking tot de spoedige oprichting van een VIJFDE kanaal, maar nu is er ook reeds sprake van een ZESDE, ja zelfs ZEVENDE NET.

Eén en ander moet ongetwijfeld in het licht van de komende parlementsverkiezingen van maart 1986 worden geïnterpreteerd, verkiezingen die mogelijk een einde aan de linkse regeerperiode zullen stellen, wat meteen de plotse haastverschijnselen kan verklaren. Het is dan ook niet verwonderlijk

dat de discussies rond de vijfde, commerciële zender erg intens en hevig te noemen waren. Net op het moment dat een andere geruchtmakende- en politiek geladen affaire zoals de zaak Hersant de Franse perswereld beroerde, nam met name de Franse oppositie het niet dat Jérôme Seydoux, de eigenaar van de socialistische krant Le Matin, 60 percent van de aandelen in handen werd gespeeld. Nog meer betwist was de deelname van de Italiaanse TV-magnaat Silvio BERLUSCONI, die verweten wordt in Italië aan culturele doodgraverij te doen. In Frankrijk vreest men nu dat deze het land zal openstellen voor haast uitsluitend Amerikaanse - lees "vervlakkende" - TV-series en films.

Bovenop de politieke argumentaties spelen ook nog de paniecreacties van de Franse filmmillieus en de meer algemene kritieken op het feit dat deze zender op basis van etherreclame zal gefinancierd worden. Vooral het feit dat hierbij de programma's plots zullen onderbroken worden zette velen aan het denken. Als alles goed gaat zal de "5" vanaf 20 februari 1986 op de buis verschijnen.

De zesde en zevende omroepzuiden kunnen dan weer als een soort compensatie ten aanzien van voorgaande worden aangezien. De "6" — waarvoor onder meer RTL zich kandidaat stelde — wordt een jeugdgerichte (hoofdzakelijk Franse) muziek-omroep en de "7" die van de meer klassieke cultuur, waarbij men dan aan opera, toneel en kunst denkt.

Voor wanneer de "8"... ?

Sedert 2 december 1985 kunnen de Antwerpse kabelkijkers die aangesloten zijn op het Integan-net als eersten in België naar BETAAL-TV kijken. Mits 2.000 BF aansluitings- en decoder-kosten en een maandelijks abonnement van 650 BF (minimum voor 3 maanden) krijgt men iedere dag tussen 17 u. en half twee 's nachts een ruim aanbod van series en speelfilms. Het geheel wordt via de ECS-satelliet op een afzonderlijk TV-kanaal uitgezonden door de internationale maatschappij ATN-FilmNet van het Scandinavische Esselte. Deze brengt haar programma's op hetzelfde moment reeds in Nederland, Denemarken, Noorwegen en Finland. Zowel de series als de films (drie à vier per avond) zijn vrijwel uitsluitend van Amerikaanse origine. Men verwacht de betaal-TV begin 1986 ook in andere Vlaamse regio's.

"PRIVE veroordeeld tot rechtzetting verkeerde informatie", 'niets nieuws' zal men zeggen, ware het niet dat de eisende partij dit keer PRINS CLAUS van Nederland heette.

Het Nederlandse roddelblad Privé had begin december 1985 het "onthullende" bericht gepubliceerd als zou kroonprins Willem-Alexander de nacht hebben doorgebracht in het Amsterdamse Hilton en wel in gezelschap van een aantrekkelijke blonde. Prins Claus bleef niet bij de pakken zitten en daagde op 10 december Privé voor een kortgeding op beschuldiging van laster en eerroof. Claus won de zaak, maar van zijn oorspronkelijke eis tot een door hem omschreven rechtzetting op straffe van 250.000 gulden boete per dag dat men deze zou uitstellen, werd alleen het eerste element weerhouden.

Het is niet de eerste keer dat dergelijke feiten zich voordoen in de Nederlandse roddelpers. Bladen als Privé en Story kenden reeds menigmaal problemen met hun "slachtoffers". Zelfs het Nederlandse koningshuis kwam reeds een keer in het verhaal voor. Zo won Prins Bernhard in 1969 al een proces en 100.000 DM schadevergoeding ten nadele van het Duitse boulevardblad Neue Welt, dat toen Prinses Irene in verband had gebracht met een vermeende zwangerschapsonderbreking.

Dit alles neemt echter niet weg dat het niet altijd even gemakkelijk is zich te verdedi-

gen tegen analoge praktijken, daar het niet zo eenvoudig is aan te tonen dat bepaalde grenzen werden overschreden en dat men bovendien daarbij schade heeft opgelopen.

*

Op 9 december 1985 werd in het kasteel Alden Biesen te Bilzen de eenentwintigste "PERSPRIJS FRANS THEELEN" uitgereikt. In de reeks van universitaire eindverhandelingen werd Anne De Maeseneer, oud-studente van het Departement Communicatiewetenschap van de K.U.Leuven, laureate met haar eindwerk: "De krant, een merkwaardige ambiguïteit". Bij de deelnemers van het niet-universitair onderwijs ging de eerste prijs naar Joelle Van Londersele (afdeling Sociale Communicatie, R.I.T.C.S.), voor haar verhandeling: "Het zwijgrecht van de journalist".

*

Rond Kerst '85 bracht La Libre Belgique aan het licht dat RTBF-administrateur Stéphane de voorbije zomer aan het Amerikaanse studiebureau McKinsey opdracht had gegeven zijn OMROEPINSTITUUT DOOR TE LICHTEN. Enkele resultaten van dat onderzoek zijn uitgelekt en zijn op zijn minst ingrijpend te noemen. Zo adviseert men onder meer de afschaffing van het tweede net, wat dan meteen een versterkt

eerste net zou impliceren. Ook het tekstprogramma Perceval en het derde radio-net moeten het ontgelden en worden als niet rendabel omschreven. Men suggereert hierbij dat de waarde van een programma zuiver in het licht van kijk- en luistercijfers dient bekeken te worden, wat meteen de vraag naar de functies van de publieke omroep ten berde brengt. Nog discutabeler is de louter commerciële overweging en aanbeveling het tweede net aan de privé-sector toe te vertrouwen.

*

Het Westduitse onderzoeksbureau Media Control uit Baden-Baden deed in opdracht van het weekblad "Stern" een onderzoek naar het GEWELD op de TELEVISIE. Tijdens de maand oktober 1985 werden in totaal 259 uren televisieprogramma's opgenomen van de vier belangrijkste zenders die in West-Duitsland ontvangen worden (ARD, ZDF, SAT 1 en RTL plus). De analyse wees uit dat er in die periode 2.253 geweldscènes te zien waren, gaande van ongevallen en vechtpartijen tot aanslagen en moorden. Tesaamen vertegenwoordigde het geweld ongeveer 15 uren televisie. Volgens "Stern" beginnen zelfs deskundigen die tot nu toe dachten dat TV-geweld weinig invloed had op het gedrag van de kijkers, zich ongerust te maken over het vele geweld op de beeldbuis.

Lieve SMEETS

ADVERTEREN BOVEN EN ONDER DE TAALGRENEN

1985 100 blz. 350 BF.

uit de tijdschriften

FILM QUARTERLY

Published by the University of California press, Berkeley, California 94720.
Editor: Ernest Callenbach

Vol. 38, nr. 4, Summer 1985

William JOHNSON, *The Liberation of Echo: A New Hearing for Film Sound*, 2.
Thomas DOHERTY, *Stop Making Sense*, 12.
Albert JOHNSON, *The Cotton Club*, 16.
Peter HOGUE, *Can She Bake a Cherry Pie?*, 19.

HUMAN COMMUNICATION RESEARCH

Uitgegeven voor The International Communication Association door:
Sage Publications, Inc.
275 South Beverly Drive
Beverly Hills, California 90212
ISSN 0360-3989

Vol. 12, nr. 1, Fall 1985

Sally PLANALP, *Relational Schemata: A Test of Alternative Forms of Relational Knowledge as Guides to Communication*, 3.
John A. DALY, Robert A. BELL, Philip J. GLENN, and Samuel LAWRENCE, *Conceptualizing Conversational Complexity*, 30.
Mark A. de TRUCK, *A Transactional Analysis of Compliance-Gaining Behavior: Effects of Noncompliance, Relational Contexts, and Actors' Gender*, 54.
John R. OGILVIE and Beth HASLETT, *Communication Peer Feedback in a Task Group*, 79.
James P. DILLARD and Hal WITTEMAN, *Romantic Relationships at work: Organizational and Personal Influences*, 99.
Dominic A. INFANTE and William I. GORDEN, *Superiors' Argumentativeness and Verbal Aggressiveness as Predictors of Subordinates' Satisfaction*, 117.
Carrie HEETER, *Program Selection with Abundance of choice: A Process Model*, 127.

Vol 12, nr. 2, Winter 1985

Alan M. RUBIN, Elizabeth M. PERSE, and Rob-

ert A. POWELL, *Loneliness, Parasocial Interaction, and Local Television News Viewing*, 155.

Mark A. de TURCK and Gerald R. MILLER, *Deception and Arousal: Isolating the Behavioral Correlates of Deception*, 181.

Randy Y. HIROKAWA, *Discussion Procedures and Decision-Making Performance: A Test of a Functional Perspective*, 203.

Charles PAVITT and Larry HAIGHT, *The "Competent Communicator" as a Cognitive Prototype*, 225.

William DOUGLAS, *Anticipated Interaction and Information Seeking*, 243.

J. David JOHNSON and Albert R. TIMS, *Communication Factors Related to Closer Interpersonal Ties*, 259.

Gregory J. SHEPHERD, *Linking Attitudes and Behavioral Criteria*, 275.

Mark A. HAMILTON and John E. HUNTER, *Analyzing Utterances as the Observational Unit*, 285.

GAZETTE

International journal for mass communication studies.

Uitgegeven door:

Instituut voor Perswetenschap, Amsterdam bij:
Martinus Nijhoff, Postbus 332,
NL - 3300 AH Dordrecht
ISSN 0016-5492

Vol. 36, nr. 2, 1985.

Karol JAKUBOWICZ, *Third World news cooperation schemes in building a new international communication order: Do they stand a chance?*, 81.

C.C. OKIGBO, *News flow imbalance: Quantifications of Nigerian press content*, 95.

Isaac OBENG-QUAIDOO, *Culture and communication research methodologies in Africa: A proposal for change*, 109.

Jerry KOMIA DOMATOB, *Radio Cameroun and rural exodus: Policies and problems*, 121.

Vol. 36, nr. 3, 1985.

Frand OKWU UGBOAJAH, *Media habits of rural and semi-rural (slum) Kenya*, 155.

Chris W. OGBONDAH, *Nigerian journalism: A bibliographical essay*, 175.

Jerry KOMIA DOMATOB, *Propaganda techniques in black Africa*, 193.

RUNDFUNK UND FERNSEHEN

Wissenschaftliche Vierteljahresschrift

Uitgegeven door:

Hans-Bredow-Institut für Rundfunk und Fernsehen an der Universität Hamburg.
Heimhuderstrasse 21, D-2000 Hamburg 13
ISSN 0035-9874

Jg. 33, Heft 3-4, 1985.

Klaus SCHRAPE/Michael WITTE, *Entwicklungsbedingungen des Kabelfernsehens - Eine marktorientierte Analyse der Auslandserfahrungen und ihrer Bedeutung für die Bundesrepublik Deutschland*, 333.

Kenneth DYSON/Peter HUMPHREYS, *The new media in Britain and in France - Two versions of heroic muddle?* 262.

Benjamin M. COMPAINE, *New Competition and New Media*, 380.

Hans J. KLEINSTEUBER/Gerhard MÜLLER, *Public Broadcasting im kommerziellen Rundfunksystem der USA*, 392.

F. Gerald KLINE, *The wired nation and the eye in the sky - Where are these new technologies of entertainment and information going?* 408.

Manfred JENKE, *Der Rückzug in die Marktnische findet nicht statt - Unternehmensziele der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten in einer veränderten Medienlandschaft*, 415.

Norbert SIEDEL, *Die finanzielle Situation der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten in einer sich verändernden Medienlandschaft*, 428.

Peter HOFF, *Wettbewerbspartner oder Konkurrent? Zum Verhältnis von Film, Kino und Fernsehen in der Deutschen Demokratischen Republik*, 437.

Wolfgang NEUMANN-BECHSTEIN, *Fernsehen und Video - Überholte Konkurrenz oder unterschätzter Konflikt?* 456.

Christiane MÜLLER-WICHMANN, *Freizeitgesellschaft? - Zur Demontage einer Legende*, 469.

Matthias STEINMANN/Erwin WEIBEL, *Reaktionen des Publikums auf private Anbieter in der Schweiz*, 480.

Urs ALTER, *Ein verunsichertes System kämpft ums Überleben? - Reaktionen der SRG auf das Auftreten privater Anbieter*, 494.

Paolo MARTINI, *Die Umstrukturierung des italienischen Fernsehsystems*, 501.

Mario HIRSCH, *CLT/RTL - Schwierige Zeiten für Wegbereiter des Kommerzfunks*, 513.

Lee B. BECKER, *Personnel Practices in U.S. Commercial Television*, 525.

MASSACOMMUNICATIE

Uitgegeven door:
Stichting Onderzoek Massacommunicatie
(SOM)
Postbus 258, NL-6500 AG Nijmegen

Jg. 13, nr. 3-4, 1985

Dr. R. WHITE, *The significance of recent developments in the field of mass communication*, 112.

Prof. Dr. K.E. ROSENGREN, *Culture, media and society*, 126.

Prof. Dr. L. GROSS, *E pluribus unum? The "cultural indicators" approach to the study of media and culture*, 142.

Prof. Dr. J.D. HALLORAN, *Trendsetters or trendfollowers, the contribution of research, some concluding comments*, 157.

Jg. 13, nr. 5, 1985.

Dr. G. CUYVERS, *De ideologische functie van de verslaggeving over levensdelicten*, 174.

Prof. Dr. J.G. STAPPERS en Drs. A.B. NILLESEN, *Voorlichters in informatieverstappers onderzocht; Voorlichters doorgelicht*, 200.

Drs. J.M. COMMANDEUR en Dhr. W.H. NIJHOF, *Evaluatie van experiment met bewonersparticipatie leert: beleidsdoelstellingen geen waarborg voor succesvol inspraakproces*, 200.
Dr. H. DE BOCK, *Het epos van het kijkonderzoek*, 209.

PUBLIZISTIK

Vierteljahresshefte für Kommunikationsforschung

Uitgegeven door:

Deutsche Gesellschaft für Publizistik und Kommunikationswissenschaft

bij: Universitätsverlag Konstanz GmbH, Postfach 6632, D-7750 Konstanz
ISSN 0033-4006

Jg. 30, Heft 2-3, April-September 1985.

Harry PROSS, *Das Filmische in der Massenregie und das moralische Subject, Gedanken zu einem Datum: 8 Mai 1945*, 175.

Peter BUCHER, *Machtergreifung und wochen-schau, Die Deulig-Tonwocht 1932/33*, 182.

Bernd SÖSEMANN, *Voraussetzungen und Wirkungen publizistischer Opposition im Dritten Reich*, 195.

Norbert FREI, *Startkontrolle. Eine amerikanische Meinungsumfrage zur "Frankfurter Rundschau" vom August 1945*, 216.

MEDIASPOUVOIRS

Politiques, Economies et Stratégies des Médias

(vroeger: Presse Actualité)

Uitgegeven door:
Bayard-Presses
5, Rue Bayard, F-75393 Paris

nr. 1, décembre 1985.

Philippe SANTINI, *L'affichage en France: les raisons d'un succès*, 5.

Patrick d'HUMIÈRES, *La guerre des images*, 13.

José FRÉCHES, *Les médias plus forts que les tanks*, 21.

Bernard LECOMTE, *Pologne: La presse entre l'Eglise et l'Etat*, 27.

A. KWIATKOWSKA-VIATTEAU, *La communication gouvernementale*, 45.

Michel LE NEF, *TV: La bataille des mesures d'audience*, 63.

Quel financement pour l'audiovisuel? 69.

Bernard MIYET, *La quadrature du cercle*, 69.

Serge BROMBERG, *Quels publics pour les télé-lés à péage?*, 71.

P. CORSET et L. LEVASSEUR, *La redevance en Europe*, 89.

G. LE FEBVRE et T. VALENTIN, *Les télévisions: une chance pour la presse écrite?* 93.

Jérôme CLEMENT, *Quelle politique pour les industries de programmes?* 102.

Jean-François MARIE, *Le point de vue du banquier*, 107.

La bibliothèque de la communication, 115.

Rétrovisions, 139.

Les baromètres de "Médiaspouvoirs", 149.

FILM EN TELEVISIE

Uitgegeven door:

Katholieke Filmliga, dienst van de Katholieke Filmactie, Olmstraat 10, 1040 Brussel

nr. 343, december 1985.

Ronnie PEDE, *Kinderen toegelaten of niet?*, 3.
Ronnie PEDE, *Voor de "reinen van hart": Care Bears Movie*, 4.

Ronnie PEDE, *Het avontuur volgens Spielberg: The Goonies*, 5.

Geert NEYT, *Derde Leeftijd op zijn Hollywoods: Cocoon*, 6.

Freddy SARTOR, *Beter laat dan nooit: Les favoris de la lune*, 7.

Geert NEYT, Jean-Pierre WAUTERS, *Orlow Seunke andermaal niet te missen: Pervola*, 9.

Wim SWINNEN, *Een Gouden Beer om te koesteren: Wetherby*, 12.

Dirk DUFOUR, *Een Gouden Palm om van te genieten: Vader...*, 14.

Erwin GOEGEBEUR, *Stop Making Sense: play it loud*, 16.

Geert NEYT, *Cimino en Rourke: twee monumenten aan het woord*, 18.

Karin SEBERECHTS, *Malle en de US-onverdraagzaamheid: Alamo Bay*, 20.

Jean-Pierre WAUTERS, *12de Internationaal Filmgebeuren: nabeschouwingen*, 21.

Ivo NELISSEN, *Welles nietes dood: Orson doorgelicht*, 24.

nr. 344, januari 1986.

Jean-Pierre WAUTERS, *Een brief en een stuk antwoord*, 3.

Dirk MICHIELS, *Agnès Varda's machtige comeback: Sans toit, ni loi*, 4.

Freddy SARTOR, *Tangos - L'exil de Gardel: Humberto Solanas woorddansend*, 6.

Jan MEVENSEN, *Disney en de Depressie: The Journey of Natty Gann*, 9.

Erwin GOEGEBEUR, *White Nights in een koud oorlogssteertje?*, 10.

Erwin GOEGEBEUR, *Het degelijke gerechtsdrama: Jagged Edge*, 12.

Dirk MICHIELS, *Hustons onverdroten ijver: Prizzi's Honor*, 13.

Ronnie PEDE, *Plenty of Meryl Streep*, 14.

Chantal MOENS, *Even stoom afdalen: Astérix et la surprise de César*, 14.

Freddy SARTOR, *Zo uit een jongensboek gegrepen? La ville des pirates*, 17.

Geert NEYT, *Rambo hier, Commando daar. En er kan gegrieffd worden*, 18.

Geert COUSSEMANT, *Varkens niet toegelaten: A private Function*, 20.

Freddy SARTOR, *Heerlijk dodend: Kiss of the Spider Woman*, 28.

Karin SEBERECHTS, *Welles is niet dood want Roeg filmt en spreekt: Insignificance*, 29.

MEDIEN UND ERZIEHUNG

Vierteljahresschrift für audiovisuelle Kommunikation.

Uitgegeven door: Arbeitszentrum Jugend Film Fernsehen e.V.

Waltherstrasse 23, 8000 München 2

Jg. 29, Heft 6, 1985.

Günter BENTELE, *Das Berliner Kabelpilotprojekt - Projektstand und Begleitforschung*, 323.
Erich MOHNS, *Das Kabelpilotprojekt Ludwigs-hafen/Vorderpfalz oder Zur politische Definition von "Erfolg"*, 332. ---

Ortwin THALS, *Stadtfernsehen Osnabrück - ein Versuch ohne Zukunft?* 339.

Peter HELLER, Margret KÖHLER, *Dschungelburger - Hackfleischordnung International*, 352.

George P. COSMATOS, Ortwin THAL, *Rambo II - Der Auftrag*, 355.

Susan SEIDELMANS, Peter KOTTLORZ, *Susan... verzweifelt gesucht*, 359.

Rita MÜLLER, *Der Wunsch nach der Stagnation. Zur Hörfunk-Sendung "Die stille Generation - Problemen einer Jugend, die normal sein möchte"* von Ludolf Hermann, 363.

uit de literatuur

SOCIOLINGUISTIEK

Bruce BAIN (Ed.),
The Sociogenesis of Language and Human Conduct,
Plenum Press, New York-London, 1983, 581 blz.

Ralph FASOLD,
The Sociolinguistics of Society,
Basil Blackwell, Oxford, 1984, 335 blz.

In het voorwoord en de inleiding op **The Sociogenesis of Language and Human Conduct** wordt getracht de indruk van heterogeniteit die dit boek geeft weg te werken. Dit wordt gedaan door de nadruk te leggen op het feit dat alle bijdragen gekenmerkt worden door een "Sociogenetic approach to the origins of language and human conduct". Als we M. Cole in het voorwoord mogen geloven zou de sociogenetische benadering zich bezig houden met de relatie tussen de natuur van de taal en de menselijke natuur. In de inleiding stelt Bain dan weer dat deze benadering op een integratieve manier de relatie bestudeert tussen de individuele ervaring (psychologie), de taal (linguïstiek/semiotiek) en de sociale structuren (sociologie). "Sociogenetisch" lijkt dus een nogal "fuzzy" concept te zijn (zoals trouwens wordt toegegeven), dat blijkbaar naar voren werd geschoven door de Russische psycholinguïst uit de Vygotsky-school, Alexander Luria.

De verklaringen van Cole en Bain kunnen niet beletten dat het boek inderdaad niets anders is dan een verzameling sterk uiteenlopende opstellen zonder gemeenschappelijke thematiek of theoretische benadering.

Het vooropgestelde "sociogenetisch" standpunt komt hierbij nog het best uit de verf in het eerste derde van het boek, dat bestaat uit een antropologisch opstel en een aantal sterk door Vygotsky gedomineerde psycholinguïstische teksten. De rest van het boek bevat teksten uit de hoek van de taalsociologie, de etnografie van de communicatie, de linguïstiek/semiotiek, de sociale psychologie van taal en interactie, de sociolinguïstiek, enz. Vooral de teksten van resp. Hymes, Dittmar, en Smith, Giles en Hewstone zijn hierbij lezenswaard. Dat het boek uitgegeven werd als een in memoriam voor bovengenoemde Alexander Luria lijkt mij het enige bindmiddel te zijn en verklaart waarschijnlijk ook de gekozen titel.

The Sociolinguistics of Society is het eerste deel van het tweedelig project **Introduction to Sociolinguistics** en is als nr. 5 uitgegeven in de reeks **Language in Society**. In dit eerste deel legt de auteur de nadruk op het sociale, sociologische aspect van de sociolinguïstiek, in het volgende deel zou dan meer het talige, linguïstische aan bod moeten komen (**The So-**

ciolinguistics of Language).

Zoals reeds gesteld dienen beide volumes als inleidende handboeken te fungeren. In onderhavig deel kijkt Fasold zich zonder veel creatieve verrassingen van deze taak. De lezer krijgt hier dan ook de dominante thema's en onderzoeksmethodes uit de klassieke correlatieve of macro-sociolinguïstiek (meertaligheid, diglossie, taalattitudes, taalkeuze, taalplanning enz.). Zoals gebruikelijk worden hierbij voorbeelden gegeven en gevallen besproken uit heel de wereld. In dit verband kan alleen maar de hoop uitgedrukt worden dat de volgende uitspraak niet symptomatisch is voor Fasolds kennis terzake: "**Belgium is a country consisting of two major linguistic groups: the French-speaking Walloons (!) and the Flemish (!). The Flemish speak a language of the same name, which is similar to Dutch**".
L.V.P.

CULTURSEMIOTIEK

Robin P. FAWCETT et al (Eds.),
The Semiotics of Culture and Language,
Frances Pinter, London, 1984, 2 vols., 169 blz + 187 blz.

In deze twee volumes wordt het werk van een aantal linguïsten naar voren geschoven die werken binnen de "systemic-functional linguistics". Deze linguïstiek is onlosmakelijk verbonden met de figuur van M.A.K. Halliday, die ze uitgewerkt heeft op basis van een aantal structureel-functionalistische tradities binnen de linguïstiek.

De basisidee van **The Semiotics of Culture and Language** is dat de structurele patronen van de taal ook terug te vinden zijn in andere culturele codes en systemen en dat de analysemethoden die door de linguïstiek gebruikt worden, derhalve ook bruikbaar zijn in b.v. de culturele antropologie. Dit idee is uiteraard niet nieuw: het gaat o.m. terug tot de Saussures definitie van de relatie tussen linguïstiek en semiologie en is de structuralistische semiotiek zeer dierbaar.

Ook een ander idee van Halliday is structuralistisch, nl. de visie op de taal als een potentiaaliteit ("al het zegbare") waaruit moet gekozen worden. Waar Halliday echter op blijft hameren, is dat deze keuze contextgebonden is, waardoor de geproduceerde betekenis, de boodschap, slechts vanuit de communicatieve en culturele context, waarin deze boodschap functies vervult, kan geïnterpreteerd worden. Een aantal auteurs, waaronder Halliday zelf, hebben nu getracht dit alles uit te werken en/of theoretisch en methodologisch verder te funderen. In het eerste volume (**Language as a Social Semiotic**) wordt hierbij aandacht besteed aan het linguïstisch gedrag. In het tweede gedeelte (**Language and other Semio-**

tic Systems of Culture) tracht men de hierboven geformuleerde stelling uit te werken, nl. Dat niet-linguïstisch gedrag betekenisvol is doordat het eveneens berust op contextgebonden keuze uit systematische netwerken van alternatieve mogelijkheden. De voorgestelde analysemethode (cf. de artikels van Sydney Lamb en Robin Fawcett) doet al bij al vaak denken aan de structuralistische semiotiek van Greimas, echter zonder dat diens rigoureuze opgebouwde architectuur van concepten wordt geëvenaard.
L.V.P.

STRIP

MALCORPS, J. en TYRIONS, R.,
De papieren droomfabriek,
Leuven, Infodok, 1984, 200 blz.

"Wie met bepaalde stellingnamen niet akkoord kan gaan, zal alvast troost vinden in de gedachte dat daarmee een van de bedoelingen van dit boek gerealiseerd is, namelijk dat men over strips na begint te denken" (blz.9). En hoe je ook tegen stripverhalen aankijkt, na het lezen van dit boek mogen we deze doelstelling volledig geslaagd noemen.

Terwijl vele uitgeverijen het commerciële nut van strips ontdekt hebben en uitpakken met heruitgaven van de "klassiekers" en allerlei uitgaven van aanverwante boeken voor de "stripofiel" gaan Malcorps en Tyrions met de grove borstel door de mooie, geïdealiseerde wereld van de papieren droomfabriek.

Na een korte inleiding over de historie van de strip en een bondige beschrijving van het genre wordt de strip-industrie aangepakt: de strip als onderdeel van de big business. (Spijtig genoeg is de hele Dupuis-affaire van recentere datum.) Deel 1, "**Strips, een kind van deze tijd**", wordt vervolledigd met - een nogal eenvoudige - inleiding op de communicatieve aspecten van het beeldverhaal, nl. "beeld" en "tekst" die samen het "verhaal" vertellen. In wat volgt is het vooral het "verhaal" dat behandeld wordt. Dit brengt met zich mee dat de kwaliteit van de tekst en/of het beeld zelden in aanmerking wordt genomen bij de beoordeling van strips. Men wil duidelijk de "ideologie" van het beeldverhaal in vraag stellen.

Maar eerst wordt nog in Deel 2 een korte omweg gemaakt langs de "**Stereotiepen in strips**" of de evolutie van vooroordeel naar ideologie, verder uitgewerkt aan de hand van een (stereotiep) typevoorbeeld: Buck Danny. Het grootste gedeelte van het boek wordt echter in beslag genomen door een analyse van "**De stille ideologie in strips**", met als voornaamste kenmerken "**Seksualiteit taboe**" en "**Geweld is geweldig**". In dit deel worden telkens enkele stripverhalen als voorbeeld genomen van een bepaald ideologisch aspect (bvb. "Opkomst en ondergang van het keizer-

rijk Trigië" voor "Een versteend verleden") en vervolgens wordt aangetoond dat het ook anders (en beter) kan (bvb. "Jughurta"). De rolpatronen en burgerlijke ideologie van stripverhalen als "Suske en Wiske" moeten het vaak ontgelden. Wat de auteurs willen beklemtonen is het onderscheid tussen "statische" en "dynamische" strips. In het eerste geval eindigen de helden perfect zoals ze beginnen. Gedurende het hele verhaal blijven de bestaande machtsstructuren en de stereotiepe rolpatronen overeind, dit in tegenstelling tot de realiteit waarin alles steeds in verandering is, iets wat sommige "dynamische" stripverhalen proberen te benaderen.

Het vierde deel, "Links, rechts, in de maat - effecten van strips", besluit dan ook met de vaststelling dat het belangrijkste effect van stripverhalen het behoud van het status quo is. "Het grootste deel van de strips is dus in wezen conservatief, in die zin dat ze elk idee van verandering van de huidige samenleving als onwenselijk en verwerpelijk afschilderen" (blz. 170). Van daar tot Ensenbergers bewustzijnsindustrie is dan ook geen grote stap. Toch verwerpen de auteurs het stripverhaal niet: "Als kritische consument moeten wij zien dat strips effectief mogelijkheden bieden. (...) Goede strips kunnen een hulp zijn in de opvoeding, indien we ze bewust in functie daarvan uitkiezen. We hopen dat dit boek daarbij een ruggesteun mag zijn".

En als toemaatje voegen ze er nog een vijfde deel, "Stripstips", aan toe: niet welke strips lonen de moeite, maar hoe kan je met strips werken. Tenslotte is er nog een register op auteurs-naam en een op reeksnaam (dit laatste met telkens een korte typering) en de bibliografie sluit het boek af.

Ondanks een nogal vereenvoudigde weergave van de communicatieve werking, waarschijnlijk bedoeld om een ruim publiek te kunnen bereiken, en een soms nogal eenzijdige visie op "goede" en "slechte" ideologie, beantwoordt dit boek volledig aan de verwachtingen. Reken daarbij nog het overvloedig en toch verantwoord gebruik van illustratiemateriaal en we bekomen een waardevolle naslagwerk over de "strip", de papieren droomfabriek. B.K.

VOORLICHTING

C.M.J. VAN WOERKUM,
Massamediale voorlichting. Een werkplan,
Boom, Meppel, 1984, 175 blz.

Het werd reeds vaak gezegd en geschreven dat de studie van de voorlichting onvoldoende praktijkgericht is. Een stelling die onzes inziens slechts gedeeltelijk juist is en die, hoe dan ook, onderzocht moet worden in een meer algemene globale vraagstelling naar de relatie wetenschap-samenleving.

De critici zullen alleszins in hun nopjes zijn met het nieuwe boek van de Wageningse socioloog van Woerkum. Het betreft hier inderdaad een echt werkplan waarin zeer concreet, volgens een beproefd recept, een onderscheid gemaakt wordt tussen de voorbereidingsfase, de ontwerpfasen, de productiefase, de evaluatie e.d. Het gaat hier dus wel degelijk om voorlichtingskunde, waarin de theorie met de praktijk mooi verbonden wordt. Een echt receptenboek is het niet geworden — gelukkig maar —

en de lectuur zal van de doorsnee voorlichter wel enige tijds- en energie-investering vergen. Als hij wat wil reflecteren op zijn beroep en zich wat methodisch wil bijwerken — en tenslotte is dit in elk beroep een must — zal hij in elk geval met de lectuur van dit boek wel varen. G.F.

RETORIEK

Joachim DYCK et al. (Hrsg.),
Rhetorik. Ein internationales Jahrbuch. Band 4. Rhetorik und Linguistik,
Frommann-Holzboog, Stuttgart-Bad Cannstatt, 1985, 258 blz.

Er wordt wel veel toegeeflijkheid van de lezer verwacht wil hij inzien dat het 'Themenschwerpunkt' van deze vierde aflevering van **Rhetorik** inderdaad de relatie tussen linguïstiek en retoriek zou kunnen zijn. In feite is dit jaarboek een heterogene verzameling teksten, gaande van een opstel over de ontogenese van de retorische competentie, over de analyse van strategieën, gebruikt bij het inleiden van een spreker, tot — en dit mag in Duitsland nooit ontbreken — teksten over kritische en hermeneutische retoriek (in de traditie van Habermas en Kopperschmidt). Een derde van het boek wordt in beslag genomen door informatieve bijdragen zoals een bibliografie van het Duitse retoriek-onderzoek in 1981-1982, een overzicht van de retoriekstudie in Nederland tussen 1962 en 1982 en heel wat recensies van (vaak historische) werken over retoriek en poëtik. L.V.F.

TV-AMUSEMENT

Ursula DEHM,
Fernsehunterhaltung — Zeitvertreib, Flucht oder Zwang? Eine sozial-psychologische Studie zum Fernseh-Erleben,
Mainz, von Hase & Koehler Verlag, 1984, (Kommunikationswissenschaftliche Bibliothek nr. 10), 309 blz.

De taak van de massamedia in het algemeen en van televisie in het bijzonder wordt vaak in verband gebracht met de drie begrippen 'informatie', 'opvoeding' en 'amusement'. ('Amusement' als vertaling van het begrip 'Unterhaltung' lijkt ons in de context van dit boek meer geschikt dan 'ontspanning', wat we voorbehouden voor de functie 'Erholung'). Amusement wordt daarbij vaak als een noodzakelijk kwaad beschouwd. Vele critici zijn immers gekant tegen het amusement in de media. Maar een vaak weerkerende klacht is dat men eigenlijk niet weet wat 'amusement' juist inhoudt; typisch hiervoor is de tautologische cirkelreding: 'Unterhaltung ist also, was unterhält' (blz. 12).

Opdat men het begrip 'amusement' zinvol zou kunnen gebruiken in de communicatiewetenschap moet het in de eerste plaats voldoende verklaard zijn, het toepassingsgebied moet eenduidig gedefinieerd worden. Vervolgens moet een dimensieanalyse de bepalende kenmerken van 'amusement' vastleggen. Eerst wanneer deze twee voorwaarden vervuld zijn, kan men zich bezighouden met de plaats van het amusement in het communicatieproces.

Het is deze redenering die aan de basis ligt van het boek **Fernsehunterhaltung — Zeitvertreib, Flucht oder Zwang?** van Ursula Dehm en die de opbouw ervan bepaalt. In het eerste deel wordt de discussie over het begrip 'amusement in de massamedia' uitvoerig besproken. In het tweede deel wordt het theoretisch-empirisch kader van het onderzoek gegeven, met daarin het gebruikte amusementsmodel en de onderzoeksvragen. In het derde deel worden dan de resultaten van het onderzoek gegeven.

In het eerste deel wordt amusement in een historisch perspectief beschouwd. Meer bepaald komen drie amusement-concepten uit drie theoretische scholen aan bod: de antropologie (speltheorie en 'trunc commun') en de kritische school (maatschappelijk dwangmechanisme en misleidend medium). Elke theorie wordt eerst voorgesteld en daarna kritisch beoordeeld. Hoewel hier enkele waardevolle aanwijzingen over amusement gegeven worden, blijft het begrip vaag. De 'uses and gratifications'-benadering, aangevuld met enkele elementen uit de kritische school, wordt als basis voor het theoretische gedeelte genomen.

Uitgangspunt is een algemeen begrip van amusement, waarvan media-amusement een onderdeel is. Amusement wordt gezien in relatie tussen personen en objecten, meer bepaald een kwaliteit die aan deze relatie verbonden is. Personen kunnen dan een amusementsrelatie hebben met mediale en niet-mediale objecten. Televisie-amusement is dus een bepaald type van media-amusement (blz. 80-84).

Dit model is geen verklaring van amusement in inhoudelijke zin, maar een gedefinieerde begrenzing van het onderzoeksveld. M.a.w. vanuit dit theoretisch model moeten onderzoeksvragen de vele opvattingen en vermoedens over massa-amusement structureren en empirisch weerlegbaar maken: 1. Welke kenmerken, eigenschappen, kwaliteiten heeft de relatie amusement?; 2. Van welke factoren is deze relatie afhankelijk?; 3. Welke rol vervullen de massamedia als mogelijk amusement-subject?; 4. Welke maatschappij-politieke betekenis moet men aan de relatie amusement toeschrijven? (blz. 85)

Omdat Ursula Dehm van oordeel is dat amusement nog niet voldoende gedefinieerd is (blz. 87-99), besluit zij een stap terug te zetten en zich in haar onderzoek te beperken tot de eerste drie vragen, daar de vierde reeds een uitgebreide kennis van amusement veronderstelt.

In het derde deel wordt dan uitvoerig het onderzoek (proefonderzoek en hoofdonderzoek) en de bekomen resultaten weergegeven. Als voornaamste resultaten onthouden we dat voor amusement de dimensie 'creativiteit' en 'activiteit' ('Kreativität' / 'Aktivität') het belangrijkste is, gevolgd door 'informatie' en 'betekenis'; zinvol zijn ('Information' / 'Bedeutsamkeit').

Mensen met een hogere opleiding beoordelen amusement negatiever dan mensen met een lagere opleiding. Om de functies, die de abstracte relatie 'amusement' voor verschillende mensen heeft, te verduidelijken, worden twee concrete situaties met elkaar vergeleken: sociaal contact en televisie-amusement.

Plezier, afwisseling en in mindere mate genot en informatie zijn gemeenschappelijke functies van amusement; bij televisie-amusement komt daar de ontspanningsfunctie bij en bij amusement als sociaal contact komen de functies hulp/aktiviteit en informatie/wereldoriëntatie. Vervolgens wordt nog het aanbod en de inhoud van amusement voor verschillende groepen vergeleken.

Besloten wordt met te stellen dat met deze ontvanger-georiënteerde definitie van amusement de tegenstelling informatieprogramma's — amusementsprogramma's opgeheven wordt, daar informatie een wezenlijk kenmerk van amusement is (blz. 227).

Ursula Dehms boek staat methodologisch op sterke poten. Maar juist daarom voldoet het niet aan de verwachting: op de vraag "Fernsehunterhaltung — Zeitvertreib, Flucht oder Zwang?" wordt immers niet geantwoord. "Ist Fernsehunterhaltung (...) harmloser Zeitvertreib oder bedeutet sie Flucht, (...) stellt sie einen gefährlichen Zwangmechanismus dar? (...) Obwohl dies die interessantere und richtigere Frage ist, wurde sie in diese Studie nicht miteinbezogen."

Om hier enigszins aan tegemoet te komen, worden in een laatste paragraaf enige uit de resultaten afgeleide hypothesen opgegeven. Men kan amusement zeker niet reduceren tot een gevaarlijk dwangmechanisme. Maar er is ook voldoende reden amusement niet als een ongevaarlijk tijdsverdrif links te laten liggen. Kortom, meer onderzoek is nodig.

Geeft het onderzoek geen antwoord op de vraag in de titel, toch bevat dit werk een uitgebreid theoretisch kader en een empirisch instrumentarium om deze problematiek te analyseren. Verdere onderzoekingen over amusement vinden hier een stevige basis.

B.K.

NIEUWE MEDIA

Ronald E. RICE, (ed.),
The New Media, Communication Research and Technology,
Sage Publications, London/New Delhi, 1984, 352 blz.

Dit boek geeft een vrij volledig overzicht van de huidige stand van zaken betreffende de kosten voor het raadplegen van gespecialiseerde databanken. Tevens wordt gepoogd om aan te geven welke de rol van de overheid en de industrie is in de ontwikkeling van elektronische informatiesystemen.

In deel III en IV wordt onderzocht welke functie deze databanken zouden kunnen hebben in de informatiestroom tussen industrie- en ontwikkelingslanden.

D.D.G.

LISTL, J., SCHILCK, J.,
Die neuen Medien und die Kirchen in der Bundesrepublik Deutschland und in Frankreich,
N.P. Engel Verlag, Kehl am Rhein/Strassburg, 1983, 154 blz.

Dit boek is het verslag van een colloquium dat op 10 en 11 september 1982 te Straatsburg

werd gehouden rond het thema "Het gebruik van (nieuwe) communicatietechnieken voor de Kerk in West-Duitsland en Frankrijk". De verschillende referaatteksten (gedeeltelijk in het Frans en het Duits opgesteld) handelen over de positie en het engagement van de Kerk in het domein van de traditionele massamedia radio en televisie en over de projecten en experimenten met nieuwe media als tekst, videotex, abonnee-omroep, video en de beeldplaat.

Het verslag bevat ook de geannoteerde bibliografie.

D.D.G.

Edward PLOMAN,
Space, Earth and Communication,
Frances Pinter, London, 1984, 237 blz.

Plomans boek handelt over de ambiguïteit van de evolutie op het vlak van de ruimte-exploratie, in casu het gebruik van satellieten voor allerlei doeleinden. Enerzijds fungeren satellieten voor het overzeinen van gegevens voor wetenschappelijk onderzoek, voor de hulp bij de navigatie van schepen en vliegtuigen, e.d. Anderzijds worden satellieten ook gebruikt voor spionage en militaire doeleinden.

Dit boek situeert de evolutie van telecommunicatiesatellieten tegen de achtergrond van deze ambiguïteit, m.a.w. binnen de politieke, economische en militaire context van de ruimtetechnologie.

"Space, Earth and Communication" is het verhaal van de permanente wedren tussen de VS en de Sovjetunie waarvan het actieterrein zich nu ook naar de ruimte heeft verplaatst en waarin satellieten — dikwijls onder een dekmantel van wetenschap en technologie — een belangrijke militaire functie vervullen.

D.D.G.

X.,
Data Base/Electronic Publishing: Review and Forecast,
Knowledge Industry Publications, Inc., White Plains, NY, 1983, 79 blz.

Dit rapport geeft een overzicht en schetst de evolutie van de elektronische uitgeverijmarkt in de Verenigde Staten. Vervolgens wordt een profiel gegeven van de belangrijkste Amerikaanse "electronic publishing" diensten zoals Comuserve, Dow Jones Information Services, Mead Data Central, Reuters Ltd, e.a.

Van elk van deze diensten wordt een beschrijving gegeven van de (moeder-)maatschappij, de activiteiten op het vlak van elektronisch publiceren, het aantal gebruikers, de prijs voor een aansluiting en de financiële structuur van de dienst.

D.D.G.

X.,
Transborder Data Flows: Access to the International On-Line Data-Base Market,
United Nations, New York, 1983, 140 blz.

In deel I en II van dit rapport wordt een overzicht gegeven van het aantal, de aard, en de technologie en het sociaal-wetenschappelijk onderzoek in het domein van de zg. "nieuwe media". Meer specifiek wordt uitgeweid over

nieuwe ontwikkelingen in de methodologie van onderzoek over nieuwe informatietechnologie. Tevens wordt ruime aandacht besteed aan het gebruik van nieuwe media voor organisatorische communicatie, zoals het gebruik van computers in bibliotheken, nieuwe media en produktiviteit en teleconferencing.

D.D.G.

F. SPIGAI, P. SOMMER,
Guide to Electronic Publishing,
Knowledge Industry Publications, Inc., White Plains, NY, 1982, 163 blz.

Dit rapport bevat twee delen: "a guide to online services" en "a guide to viewdata".

In het eerste deel wordt ingegaan op verschillende aspecten van het zg. on-line of database publishing, het ter beschikking stellen van informatie die is opgeslagen in databanken en die via een computerterminal kan worden opgevraagd. Niet alleen worden de technische aspecten belicht, maar ook de kosten/baten voor de informatieleverancier en de gebruiker, de zoekprocedures en de marketing van dergelijke diensten.

In het tweede deel geven de auteurs een overzicht van de mogelijkheden die videotex (viewdata) biedt als medium voor de elektronische verspreiding van informatie. Daarbij worden tevens de financiële en marketingaspecten belicht.

Het rapport wordt afgesloten met een verklarende woordenlijst en een geannoteerde bibliografie.

D.D.G.

H. KRAUS (ed.),
The Impact of New Technologies on Information Systems in Public Administration in the 80's,
North-Holland, Amsterdam/New York/Oxford, 1983, 419 blz.

De laatste twee decennia is de computer in de openbare administratie op ruime schaal geïntroduceerd. Dit heeft niet enkel voor technische, maar ook voor sociale problemen gezorgd.

Dit boek geeft dan ook niet alleen een overzicht van administratieve gegevens, maar gaat tevens grondig in op de wijzigingen die dit voor de gebruiker kan teweegbrengen en op de sociaal-psychologische problemen die daarvoor kunnen ontstaan.

D.D.G.

Peter HECHTJEN,
Bildschirmtext-Prognosen, Ausbreitung und Nutzung eines neuen Kommunikationsmediums,
VDE-Verlag GmbH, Berlin/Offenbach, 1985, 87 blz.

In dit boekje worden, op basis van een aantal empirische vaststellingen en theoretische prognosemodellen, een aantal korte-termijnvoorspellingen (tot 1994) geformuleerd over de ontwikkeling van de videotex-markt (hardware, informatie-aanbod en -consumptie, gebruikersprofiel) in de Duitse Bondsrepubliek.

D.D.G.

VWKT

VWKT, de Vereniging van Wetenschappelijke en Culturele Tijdschriften, wil de belangen behartigen van de aangesloten tijdschriften door een gezamenlijke promotie (o.m. door aanwezigheid op de Antwerpse Boekenbeurs) en door het verstrekken van adviezen aan de overheid in verband met porttarieven, subsidiëring, internationale verspreiding, betoelaging van auteurshonoraria, enz. Secretariaat: Blijde Inkomststraat 9, B-3000 Leuven. Tel. 016/23.53.51

aangesloten tijdschriften:

BEENBREEK, tijdschrift van de Vlaamse Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubehoud «Natuur 2000» vzw Bervoetstraat 33, 2000 Antwerpen tweemaandelijks; abonnement: 300 fr.

BRIES, literair en cultureel tijdschrift Kreupelstraat 126, 1840 Epegem driemaandelijks; abonnement: 300 fr, los nummer: 80 fr. redactie: Guido Devos.

COLLATIONES, Vlaams tijdschrift voor Theologie en Pastoraal Plattelostraat 71, 3200 Kessel-Lo driemaandelijks; abonnement: 400 fr, los nummer 150 fr. redactie: A. Denaux, P. Schmidt, J. Bulckens.

COMMUNICATIE, Tijdschrift voor Massamedia en Cultuur E. Van Evenstraat 2A, 3000 Leuven driemaandelijks; abonnement: 400 fr, los nummer 150 fr. redactie: G. De Meyer, G. Fauconnier, A. Hendriks, W. Hesling, W. Van der Biesen, L. Van Poecke.

CULTUUR EN MIGRATIE E. Delvastraat 35, 1020 Brussel zesmaandelijks; abonnement: 400 fr redactie: J. Leman, A. Gailly, P. Hermans.

KREATIEF, literair en kunstkritisch tijdschrift Groeningestraat 23, 8160 Wevelgem driemaandelijks; abonnement: 650 fr, los nummer: 180 fr. redactie: Lionel Deflo.

KRUISPUNT, literair kwartaalschrift Boeveriestraat 8, 8000 Brugge driemaandelijks; abonnement: 350 fr. redactie: John Heuzel.

KULTUURLEVEN, tijdschrift omtrent cultuur en samenleving Ravenstraat 112, 3000 Leuven tien maal per jaar; abonnement: 750 fr, (studenten: 600 fr) redactie: Johan Leman.

ONDERNEMEN, sociaal-economisch tijdschrift van het Verbond van Kristelijke Werkgevers en Kaderleden vzw Tervurenlaan 463, 1160 Brussel tien maal per jaar; abonnement: 800 fr, los nummer: 100 fr redactie: B. De Bruyn.

II, tijdschrift voor poëzie/revue de poésie/poetry review Europees Poëziecentrum, Blijde Inkomststraat 9, 3000 Leuven driemaandelijks; abonnement: 600 fr (België), los nummer: 180 fr redactie: E. Van Itterbeek.

STREVEN, maatschappelijk-cultureel tijdschrift Sanderusstraat 5, 2018 Antwerpen elf maal per jaar; abonnement: 1.100 fr redactie: J. Gerits, H. Jans, F. Van Bladel.

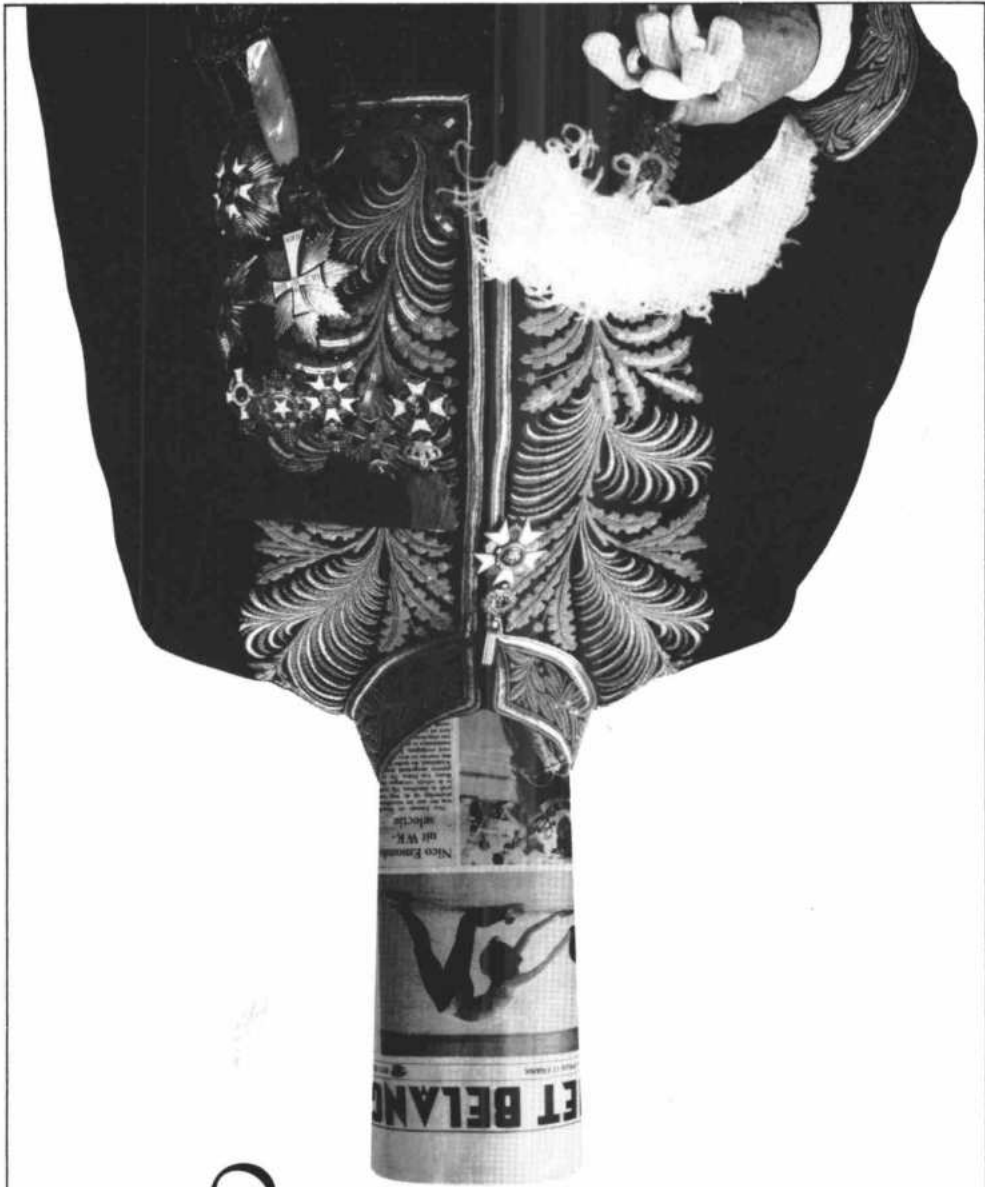
TIJDSCHRIFT VOOR GEESTELIJK LEVEN Ravenstraat 112, 3000 Leuven tweemaandelijks; abonnement: 420 fr (België), los nummer: 100 fr. redactie: J. Baert, I. D'hert, P. Oomen, H. Schaeffer, C. Van de Wauw.

DE VIJGEBOOM, tijdschrift voor strijd en inkeer Vlamingenstraat 39A, 3000 Leuven tweemaandelijks; abonnement: 250 fr, los nummer: 50fr redactie: Toon Van Bijnen.

INITIATIEF, driemaandelijks literair tijdschrift Ballaertstraat 3, 2618 Antwerpen abonnement: 350 fr, los nummer: 100 fr. redactie: Peter-Paul Dirickx, Dirk Tits.

PORTULAAN, driemaandelijks cultureel en literair tijdschrift Vrijheidsstraat 4, 2000 Antwerpen abonnement: 240 fr, los nummer; 60 fr. redactie: Ludo Noens.

HANDEN, algemeen cultureel kwartaaltijdschrift. Oranje/De Eenhoorn, Rijksweg 90, 8799 Sint-Baafs-Vijve (Wielsbeke). driemaandelijks; jaarabonnement: 600 fr (studenten: 400 fr.) redactie: Bertien Buyl, Gabriëlle Demedts.

De Ambassadeur
van Limburg